

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024

Nimi	Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024
Tiivistelmä	Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2024
Kunta	Turku
Hyväksymispäivämäärä	30.5.2024
Julkaistu	31.5.2024

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	1
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	7
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	7
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	9
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	11
2.4. Arvoperusta.	12
2.5. Oppimiskäsitys.	15
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	16
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	18
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	19
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	19
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	20
2.7.4. Monilukutaito.	21
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	21
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	22
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	24
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	26
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	27
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	28
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	28
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	31
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	32
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	33
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	35
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	35
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	37
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	39
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	39
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	40
4.3. Monipuoliset työtavat.	41

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	42
4.5. Oppimisen alueet.	44
4.5.1. Kielten rikas maailma.	45
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	46
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	48
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	49
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	51
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	54
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	57
5. Lapsen tuki.	59
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	59
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	61
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	61
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	62
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	62
5.3.1. Yleinen tuki.	64
5.3.2. Tehostettu tuki.	64
5.3.3. Erityinen tuki.	65
5.3.4. Tuen muodot.	65
5.4. Lapsen tuen arviointi.	67
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	67
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	69
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	71
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	72
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	72
8. Lähteet.	75

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisuuden periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

1 Varhaiskasvatustilain (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatustilain 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatustilain 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista

6 Varhaiskasvatustalaki 21 §

7 Varhaiskasvatustalaki 1 §

8 Varhaiskasvatustalaki 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

10 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

11 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

12 Varhaiskasvatustalaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun paikallinen suomenkielinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ohjaamaan varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuttamista kaikissa varhaiskasvatuyksiköissä Turussa. Turun varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Yksityisiä palveluntuottajia ohjaa lisäksi varhaiskasvatuksen palvelusetelin sääntökirja. Päivitystyössä hyödynnettiin myös edellistä Turun varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Tämän varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on auttaa lukijaa hänen toimiessaan lasten parissa varhaiskasvatustilain mukaisesti. Se ohjaa keskeisten asioiden äärelle ja kiinnittää huomion siihen, mikä suomalaisessa ja turkulaisessa varhaiskasvatuksessa on tärkeintä. Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä tässä suunnitelmassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen opettajia, hoitajia, sosionomeja, avustajia ja erityisopettajia.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomeksi ja ruotsiksi. Turun varhaiskasvatussuunnitelma hyväksytään Kasvatus- ja opetuslautakunnan suomenkielisessä ja ruotsinkielisessä jaostossa. Turun varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan ePerusteissa.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvat varhaiskasvatuyksiköt kuvaavat lisäksi oman painopisteensä yksikkökohtaisessa toimintasuunnitelmassa.

Turun varhaiskasvatussuunnitelman tekstiä tukevat lomakkeet sekä muut lomakkeet ja ohjeistukset ovat dokumenttien hallintajärjestelmissä Dotkussa (kunnallinen palveluntuottaja) ja Extranetissä (yksityinen palveluntuottaja).

Tämän varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ovat osallistuneet asiantuntijaryhmät sekä kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijät. Lasten näkökulma on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa hyödyntäen lapsilta kerättyä kuvallista arviointitietoa. Huoltajien näkemyksiä on selvitetty ”kerro kantas” ja asiakastytyväisyyskyselyllä. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalta ja huoltajilta kerätään säännöllisesti palautetta, joiden mukaan kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon seuraavat paikalliset suunnitelmat:

- Turun kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma
- Turun kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus ja esiopetus -materiaali
- Turun kaupungin tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma

¹³ Varhaiskasvatustilain 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatustilain 65–73§

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

- Turun kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Turun kaupungin lääkehoito-opas varhaiskasvatukseen
- Kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen

17 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

18 Varhaiskasvatusturva laki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

22 Varhaiskasvatusturva laki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Jokaiselle lapselle laaditaan toimintakausittain varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tarkoitus on tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä varmistaa varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutuminen kyseisen lapsen osalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön näkemys lapsen tarpeista ja tavoitteista. Vasuun kirjataan, myös mahdolliset hoidolliset, pedagogiset ja rakenteelliset tuentapeet. Tehostetusta ja erityisestä tuesta ja yleisen tuen tukipalveluista tehdään hallinnollinen päätös, joista kerrotaan enemmän luvussa 5.6. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevat tavoitteet määrittävät ryhmän pedagogista toimintaa.

24 Varhaiskasvatuslaki 41 §

25 Varhaiskasvatuslaki 23 §

26 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

27 Varhaiskasvatuslaki 40 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään aina tarvittaessa, mikäli lapsen tarpeet sitä edellyttävät, kuitenkin vähintään puolivuositain. Kun lapsi aloittaa uudessa päiväkodissa tai ryhmässä, on varhaiskasvatussuunnitelma tehtävä kahden kuukauden kuluessa aloituksesta. Voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla tehtynä siihen kyseiseen ryhmään, johon lapsi toimintakaudella sijoittuu, sillä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat henkilöstön toimintaa. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Arviointi käydään läpi huoltajien kanssa arviointikeskustelussa. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun varataan riittävästi aikaa ja sen aikana arvioidaan mennyttä, tarkastellaan nykyhetkeä ja suunnitellaan tulevaa. Arviointi kohdistuu aina kasvatushenkilöstön pedagogiseen toimintaan. Perhepäivähoidossa vasuprosessin ohjauksesta vastaa perhepäivähoidon lähijohtaja. Perhepäivähoitaja huomioi lapsen vasuun kirjattavia tavoitteita toiminnan suunnittelussa.

Kuva 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin eteneminen päiväkodissa.

Turun varhaiskasvatuksessa lapsen siirtyessä varhaiskasvatussyksiköstä toiseen, on tärkeää, että lapsen viimeisin varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy tulevaan yksikköön. Tiedonsiirrolla varmistetaan toiminnan järjestäminen lapsen tarpeiden ja edun mukaisesti myös uudessa ryhmässä. Lapsen siirtyessä kaupungin sisällä varhaiskasvatus yksiköstä toiseen, siirtyvät lapsen pedagogiset asiakirjat eVaka - tietojärjestelmän kautta. Jos eVaka ei ole käytössä, johtaja vastaa lapsen pedagogisten asiakirjojen toimittamisesta tulevaan yksikköön. Tarvittaessa voidaan järjestää tiedonsiirtopalaveri, jossa on mukana lapsen huoltajat ja lähettävä ja vastaanottava taho. Tietojen siirtämiseksi pyydetään huoltajilta lupa eVakassa tai erillisellä lomakkeella. Varhaiskasvatustoimintaa järjestävä taho vastaa lasta koskevien asiakirjojen arkistoinnista arkistolain ja arkistointia koskevien muiden määräysten ja suositusten mukaisesti.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustustilain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan

29 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

30 Varhaiskasvatustilain 1 §

31 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

32 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

33 Varhaiskasvatustilain 52 §

34 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

35 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

36 Hallintolaki (434/2003)

37 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

38 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

39 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁴⁸, sosiaalihuoltolakea⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakea⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustalakeisympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustalakehenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatustalakeessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

40 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

41 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

42 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

43 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

44 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

45 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

46 Varhaiskasvatustalake 15 a §

47 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

48 Varhaiskasvatustalake 15 a §

49 Sosiaalihuoltolake (1301/2014)

50 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

51 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

52 Terveydenhuoltolake (1326/2010)

53 Varhaiskasvatustalake 3 §

10. *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatukseen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimintilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁶. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶⁰ (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶³. Varhaiskasvatuksen

54 Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

55 Varhaiskasvatuslaki 10 §

56 Varhaiskasvatuslaki 11 §

57 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

58 Varhaiskasvatuslaki 25 §

59 Varhaiskasvatuslaki 75 §

60 Varhaiskasvatuslaki 10 §

61 Varhaiskasvatuslaki 7 §

62 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

63 Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁴.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁵. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁶.

Varhaiskasvatustilanne korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁷. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁸. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶⁹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁰. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustilanteen tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷¹.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten

64 Varhaiskasvatustilanne 4 ja 16 §

65 Varhaiskasvatustilanne 34–38 §

66 Varhaiskasvatustilanne 25 §

67 Varhaiskasvatustilanne 2, 25 ja 35 §

68 Varhaiskasvatustilanne 1 ja 38 §

69 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

70 Varhaiskasvatustilanne 38 §

71 Varhaiskasvatustilanne 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷².

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turussa on monta vaihtoehtoa lapsen varhaiskasvatukselle. Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa. Avoin varhaiskasvatus sisältää avoimet päiväkodit, leikkipuistot ja kerhot. Lapselle järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa vuoroittoa. Turun kaupunki tuottaa palvelut itse tai tukee yksityisiä palveluntuottajia palvelusetelillä tai yksityisen hoidon tuella. Tieto varhaiskasvatusyksiköistä on kaupungin internet-sivuilla. Turussa varhaiskasvatuspaikkaa haetaan varhaiskasvatuksen palveluohjauksen kautta, josta saa myös opastusta ja neuvontaa varhaiskasvatusasioissa.

Yhteistyötä tehdään varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen välillä monitahoisesti. Eri toimintamuodot osallistuvat Turun varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Turun varhaiskasvatukseen laadittu materiaali on kaikkien toimintamuotojen käytettävissä. Lapsen siirtyessä toimintamuodosta toiseen, järjestetään tarvittaessa siirtopalaveri.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁴.

⁷² Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁴ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Turussa panostetaan eheään oppimisen polkuun, jonka tärkeänä osana varhaiskasvatus nähdään. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen järjestetään alkukeskustelu, joka luo pohjaa yhteistyölle ja luottamukselle. Varhaiskasvatus ja esiopetus tekevät yhteistyötä, jotta siirtymävaihe sujuisi lapsen näkökulmasta mahdollisimman sujuvasti. Tavoitteena on, että esiopetus jatkaa ja syventää mahdollisimman saumattomasti lapsen oppimia asioita ja taitojen hallintaa. Tämän vuoksi on keskeistä, että tieto lapsen kehityksestä, oppimistarpeista ja vahvuuksista välittyy lapsen siirtyessä varhaiskasvatus ryhmästä tai yksiköstä toiseen sekä esiopetuksesta perusopetukseen. Tarvittaessa voidaan järjestää tiedonsiirtopalaveri. Palaveriin osallistuvat huoltajat, molempien ryhmien edustajat sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut mahdolliset yhteistyötahot, kuten esimerkiksi aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajat.

Esiopetuksen ja perusopetukseen yhteistyö aloitetaan jo syyskauden alussa. Yhteistyö lähikoulun kanssa suunnitellaan yhdessä ja se sisältää muun muassa lasten vierailut kouluun ja laaja-alaisen erityisopettajan tutustumisen esiopetusryhmään.

Jatkuvalla yhteistyöllä, tiedonkululla ja yksilöllisellä tuella voidaan varmistaa eheä kasvu- ja oppimispolku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja kouluun. Lapsen tarpeet, kehitys ja oppiminen ovat keskiössä eheän kasvu- ja oppimispolun suunnittelussa ja toteutuksessa.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁵, varhaiskasvatuslain⁷⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvu- ja ihmisyhteisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien

⁷⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁸. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁷⁹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁰. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatus perustuu kaupungin arvoihin ja strategiaan, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoihin sekä varhaiskasvatukseen. Keskeisenä ajatuksena näissä kaikissa on nähdä lapsi osallisena ja aktiivisena oman elämänsä toimijana. Tätä ajatusta turkulaisessa varhaiskasvatuksessa pyritään aktiivisesti toteuttamaan.

Turun kaupungin arvot ovat asukas ja asiakaslähtöisyys, vastuullisuus ja yhdenvertaisuus sekä uudistaminen ja yhteistyö. Ne näkyvät varhaiskasvatuksessa seuraavasti:

78 Varhaiskasvatustilanne 15 a §

79 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

80 Varhaiskasvatustilanne 3 § 1 momentti 6 kohta

Asukas- ja asiakaslähtöisyys:

- asetetaan lapsen etu ensisijaiseksi ja varmistetaan, että kaikki päätökset tukevat lasten hyvinvointia
- huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet varhaiskasvatuksen suunnittelussa
- luodaan avoin ja vuorovaikutteinen suhde huoltajien kanssa
- varmistetaan helppokäyttöiset järjestelmät ja saavutettava tieto
- seurataan ja arvioidaan varhaiskasvatuksen laatua säännöllisesti
- tuetaan perheitä moniammatillisesti

Vastuullisuus ja yhdenvertaisuus varhaiskasvatuksessa:

- varmistetaan, että varhaiskasvatuspalvelut ovat tasapuolisesti saatavilla eri alueilla
- toimitaan kieli- ja kulttuurisensitiivisesti
- taataan turvallinen, inklusiivinen ja lapsen kehitystä tukeva oppimisympäristö
- varmistetaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman toteutuminen ryhmien päivittäisessä toiminnassa
- integroidaan kestävän kehityksen periaatteet varhaiskasvatuksen toimintaan
- kohdataan lapset yksilöinä ja niin, että jokainen lapsi tuntee olevansa tärkeä osa ryhmää

Uudistuminen ja yhteistyö:

- edistetään yhteisöllisyyttä
- kuunnellaan käyttäjien näkemyksiä ja tarpeita suunniteltaessa uusia päiväkotihankkeita
- toteutetaan arviointia ja läpinäkyvää päätöksentekoa kestävän kehityksen edistämiseksi
- vahvistetaan varhaiskasvatuksen perustoimintaa selkeällä tavoitteiden määrittelyllä
- kannustetaan henkilökuntaa osallistumaan aktiivisesti pedagogiseen keskusteluun, jakamaan ideoitaan ja näkemyksiään sekä oppimaan toisiltaan

Varhaiskasvatusta kehitetään kaupungin arvojen mukaisesti jatkuvasti yhdessä asiakkaiden ja yhteistyötahojen kanssa. Huoltajilla on ollut mahdollisuus kertoa toiveitaan ja heidän korostamiaan arvojaan esimerkiksi asiakastyytyväisyys- ja Kerro kantasi- kyselyn kautta. Huoltajien vastauksissa nousi esiin muun muassa yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, erilaisuuden hyväksyminen ja sen huomiointi. Kestävän kehityksen periaatteet nähdään Turussa tärkeinä ja huoltajatkin ovat nostaneet esiin ympäristön turvallisuuden, luontosuhteen ja ekologiset arvot.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Turun varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään aktiivisena toimijana omassa arjessaan, sillä oppimisen lisäksi se mahdollistaa lapsen osallisuuden syntymistä ja synnyttää ryhmään kuulumisen tunnetta. Yhteenkuuluvuus rakentuu yhteisten kokemusten ja jaetun tekemisen kautta erilaisissa vuorovaikutustilanteissa sekä vertaisten että kasvatushenkilöstön kanssa. Kasvatushenkilöstön tärkeänä tehtävänä on tukea jokaisen lapsen mahdollisuuksia aktiiviseen toimintaan ja varmistaa jokaisen lapsen kiinnittyminen ryhmään. Erityistä huomiota kiinnitetään niihin lapsiin, jotka tarvitsevat kannattelua päästäkseen mukaan leikkiin ja vertaisryhmään. Kasvatushenkilöstön sensitiivinen vuorovaikutus lapsen kanssa tukee lapsen omia osallistumisen taitoja. Kasvattajien on tärkeä huolehtia siitä, että jokainen lapsi saa useasti onnistumisen kokemuksia ja positiivisia kokemuksia itsestään oppijana, ja näin rakennettua myönteistä minäkuvaa. Toiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä huomioidaan, että jokainen pystyy osallistumaan ja onnistumaan. Opettaja ja muu kasvatushenkilöstö huolehtivat, että jokainen lapsi tulee positiivisesti huomioiduksi päivittäin.

Leikin merkitystä halutaan Turun varhaiskasvatuksessa erityisesti korostaa. Eri ikäiset lapset oppivat erilaisia taitoja ja asioita leikin kautta ja leikkiessään. Lisäksi leikki synnyttää hyvinvointia sekä yksittäiselle lapselle, että koko ryhmälle. Lapsen havainnoiminen ja kasvatushenkilöstön riittävä tuki leikitilanteissa on tärkeää. Oppimista tapahtuu parhaiten silloin, kun lapsi on sitoutunut toimintaan, hän kokee positiivisia tunteita ja on vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Tällaisten leikin tilanteiden varmistaminen jokaisen lapsen arkeen on opettajien ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstön tärkeä tehtävä. On tärkeää huomata myös ne lapset, joille aktiivinen osallistuminen leikissä ja muussa toiminnassa on jostain syystä vaikeaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä onkin merkittävä rooli heidän kannattelussaan tilanteissa, joissa harjoitellaan aktiivista, avointa ja vastavuoroista toimintaa toisten lasten kanssa.

Turun varhaiskasvatuksessa lähtökohtana on, että jokainen arjen tilanne on oppimisen hetki. Tämän vuoksi esimerkiksi opettajien sak- aika tulee käyttää kaikkien päivän tilanteiden pedagogiseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yksittäisten tuokioiden suunnittelun sijaan.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸¹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

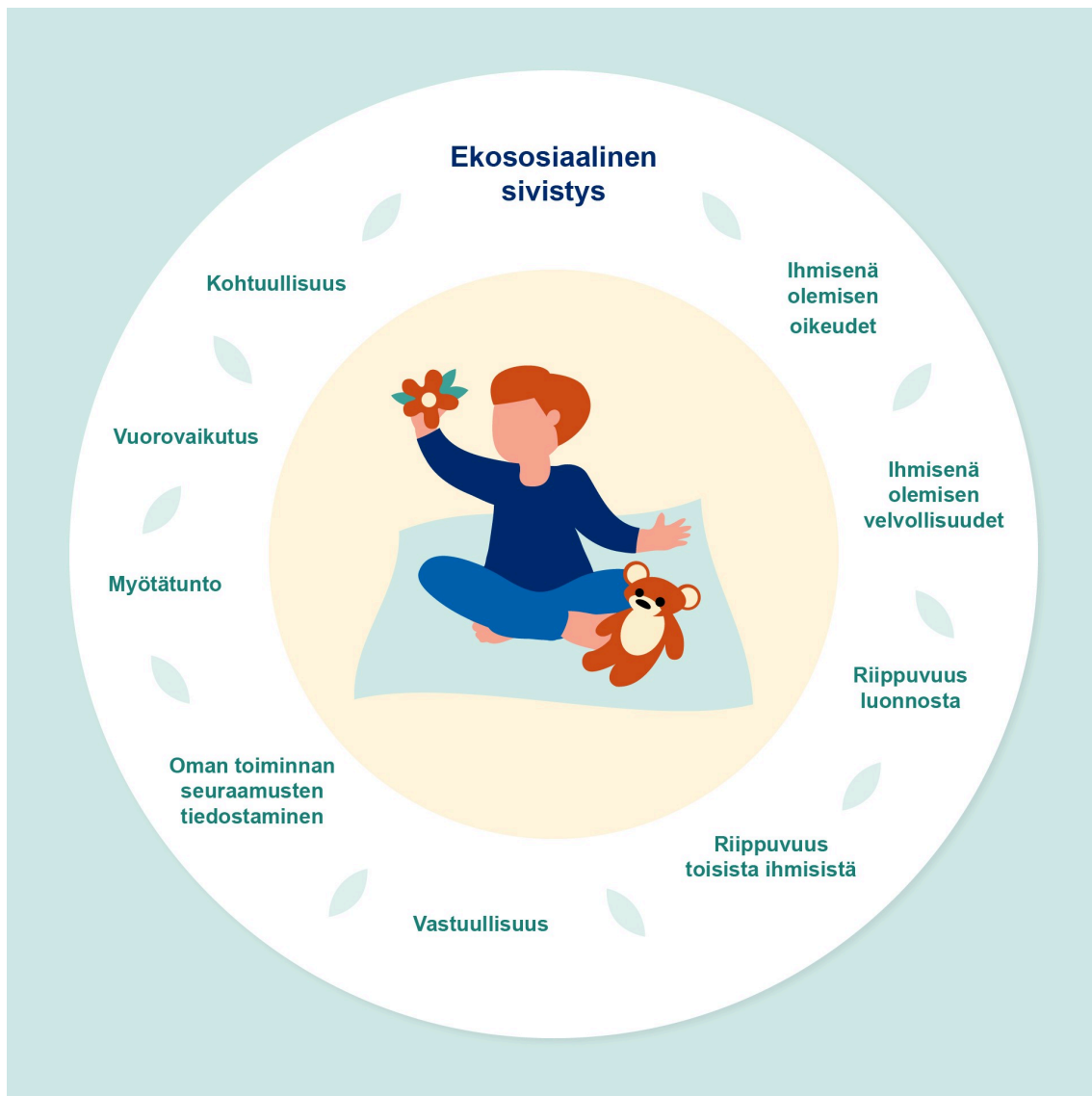
TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksen toimintalupaus

- Lupaamme kohdata lapset yksilöllisesti ja korostamme jokaisen lapsen vahvuuksia. Jokaisella varhaiskasvatuksen piirissä olevalla lapsella on oikeus sensitiiviseen kasvatushenkilöstöön, joka arvostaa lasta ja auttaa häntä oppimaan lapsen omista lähtökohdista käsin.
- Lapsi on aktiivinen oppija osana ryhmää monimuotoisessa oppimisympäristössä. Lapset otetaan mukaan varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.
- Osaavan ja sitoutuneen kasvatushenkilöstön varhaiskasvatusosaamisen kehittäminen perustuu tietoon. Kehitämme ammatillista osaamista ja parhaiden käytäntöjen hyödyntämistä.

Turun varhaiskasvatuksessa tavoitellaan ekososiaalista sivistystä, jonka mukaan inhimillinen hyvinvointi rakentuu ymmärryksestä sellaisista ihmisenä olemisen oikeuksista ja velvollisuuksista, jotka perustuvat riippuvuuteen luonnosta ja toisista ihmisistä. Ekososiaalisesti sivistyneen ihmisen suhde maailmaan on kokonaisvaltaisesti vastuullinen. Se rakentuu myötätunnosta, kohtuullisuudesta, vuorovaikutuksesta ja oman käytöksen seuraamusten tiedostamisesta.

Kuva 2. Turun varhaiskasvatuksessa tavoitellaan ekososiaalista sivistystä.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelyle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa ihmettely, tutkiminen ja uuden oivaltaminen ovat tärkeä osa pedagogista toimintaa. Yhteisten keskustelujen ja pohdintojen kautta kiinnitetään huomiota ympäristöön ja sen ilmiöihin. Lapsia kiinnostavat aiheet nostetaan yhteiseen keskusteluun ja arjessa annetaan aikaa lasten kysymyksille. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja ratkomaan arjen pulmia sekä luottamaan omaan osaamiseensa. Lapsille tarjotaan monipuolisia kokemuksia toiminnallisten tehtävien ja leikkien kautta.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa panostetaan sosiaalisten taitojen harjoitteluun kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa. Lasten empatiakyky kehittyy, kun heidät kohdataan empaattisesti. Lasten kanssa harjoitellaan oman mielipiteen ja ajatusten ilmaisemista toisia kunnioittavasti.

Lapsi oppii kunnioittamaan omaa ja toisten kulttuurista ja katsomuksellista taustaa tutustumalla eri kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin. Varhaiskasvatushenkilöstö toimii mallina lapsille moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Henkilöstö kohtaa perheet ja lapset kunnioittavasti ja arvostavasti. Oppimisympäristöstä luodaan turvallinen, tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kaikille.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Lasten tunnetaitojen kehitys lähtee siitä, että lapsi opettelee tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan omia tunteitaan. Tunnetaitojen kehittyminen auttaa lasta hahmottamaan omien tunteiden lisäksi myös toisten tunteita, mistä on hyötyä vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvatuksessa näitä taitoja harjoitellaan monipuolisesti.

Lasten tunne- ja turvataidot tukevat toisiaan [1T]. Lapsen turvataidot edistävät terveen itsetunnon rakentumista. Turvataidot sisältävät taitoja puolustaa omia rajojaan sekä tuntea omaa kehoaan, mikä edistää myös muiden kunnioittamista. Taidot antavat valmiuksia suojella itseä väkivallan,

häirinnän tai kiusaamisen tilanteissa. Osana turvataitokasvatusta on tärkeää ohjata lasta kertomaan huolistaan turvalliselle aikuiselle. Varhaiskasvatustyksiköissä on oltava yhdessä sovitut toimintamallit tilanteisiin, joissa huoli lapsen turvallisuudesta herää [2T].

Kiusaamisen ehkäisy sekä digiturvataitojen opetus ovat osa turvataitokasvatusta. Lapsille opetetaan turvallista medialaitteiden käyttöä ja käyttäytymissääntöjä, joista on myöhemmin hyötyä mm. sosiaalisessa mediassa. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että digiympäristö on lapsille turvallinen sekä ohjata ja seurata lasten medialaitteiden käyttöä ja osoittaa kiinnostusta lasten mediakäyttöä kohtaan.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun kaupungin tarjoamat moninaiset kulttuuripalvelut tukevat lasten monilukutaidon kehittymistä. Rikas visuaalinen ja kielellinen oppimisympäristö, lasten kokemusmaailma sekä havainnot ovat monilukutaidon lähtökohta. Varhaiskasvatuksessa kavereiden, huoltajien ja henkilöstön kanssa tuotetut viestit ja niiden tulkitseminen kuuluvat osana monilukutaitoon. Lapsia rohkaistaan pohtimaan, havainnoimaan ja harjoittelemaan kuvallisia ja sanallisia viestintätilanteita erilaisissa oppimisympäristöissä. Varhaiskasvatuksen päivittäiset kuvatut strukturoidusta päiväjärjestyksestä yksilöllisiin lapsen kuvasarjoihin, monipuoliset kirjat ja alkavan luku- sekä kirjoitustaidon vaaliminen tukevat monilukutaidon kehittymistä lapsen arjessa.

Lapsia kannustetaan ikätasot huomioiden moninaiseen itseilmaisuun, kuuntelemaan toisten mielipiteitä sekä heidän kanssaan keskustellaan rakentavasti päivittäin tukien kielellisen ja sanattoman viestinnän kehittymistä. Lasten kiinnostuksen kohteista nousseita tekstejä ja sisältöjä käsitellään monipuolisilla menetelmin ja välinein hyödyntäen esimerkiksi kirjallisuutta, sanoma- ja aikakauslehtiä, digitaalisia laitteita ja palveluita sekä muita mediavälineitä.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja

tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa lasten kanssa tutustutaan digitaalisen sisällön rakentamiseen esimerkiksi kuvaamalla, videoimalla, äänittämällä ja editoimalla. Digiturvataidoista (esimerkiksi tiedon luotettavuus, tekijänoikeudet ja peleihin liittyvät ikäraajat) keskustellaan lasten ikätaso huomioiden. Keskustelua digiturvataidoista ja esimerkiksi ruutuajasta käydään myös huoltajien kanssa. Kasvatushenkilöstö huolehtii digitaalisten ympäristöjen ja -välineiden oikeanlaisesta, lapsia aktivoivasta pedagogisesta käytöstä.

Turun kunnallisessa varhaiskasvatuksessa digitutorit opastavat digitaalisten ympäristöjen ja -välineiden hyödyntämisessä lasten toiminnallisen ja kokemuksellisen oppimisen tukena. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa digitaalista osaamista kehitetään Turun tieto- ja viestintäteknologian opetusikäikäytön suunnitelman mukaisesti [3T]. Turun kunnallisten päiväkotien omat TVT-vastaavat toimivat kasvatushenkilöstön laitteiden digitaalisen pedagogisen käytön tukena.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa kasvatushenkilöstön tehtävänä on mahdollistaa lasten osallistuminen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin. Lasten osallistuminen toteutuu päivittäin kohtaamalla lapset ja keskustelemalla heidän kanssaan sekä antamalla heille mahdollisuuksia vaikuttaa. Lapsen ryhmään kuulumisen ja osallisuuden tunne kasvaa, kun hänen työtään, tekemisiään ja ajatuksiaan arvostetaan.

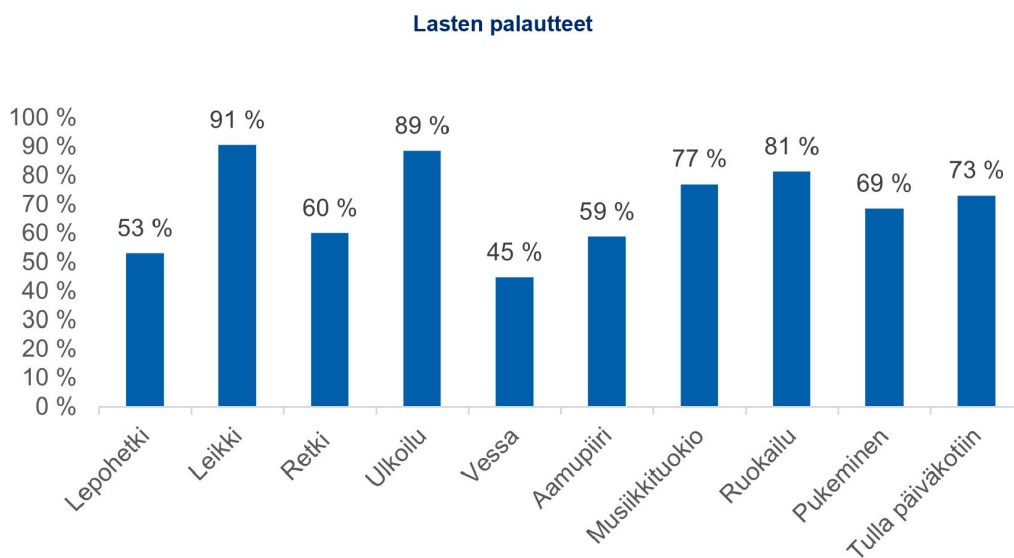
Tarkemmin lasten osallisuutta Turun varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 3.1.3.

Tämän varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen yhteydessä 2–6-vuotiailta lapsilta (n=60) kerättiin kuvallista palautetta päiväkotipäivän erilaisista toiminnoista. Lapsi sai asetella päivän tapahtumat hymynaamojen päälle ja kertoa, mitä ajatuksia kyseinen toiminto herätti (kuva 3).

Kuva 3. Esimerkki lapsen mielipiteen selvittämisestä kuvien avulla. (Kuva: Haulisto 2023)

Lapset pitivät keskimäärin eniten leikkimisestä (91 % vastaajista) ja ulkoilusta (89% vastaajista), vähiten mukavaksi koettiin vessahetket (45% vastaajista) ja lepoa (53% vastaajista) (kuva 4.). Eniten hajontaa ikäryhmien välillä ilmeni päiväkotiin tulemisen ja retkeilyn kohdalla.

Kuva 4. Prosenttiosuus lapsista, jotka sijoittivat kuvan kyseisestä toiminnasta hymynaaman päälle.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Inklusio Turussa:

Jokainen lapsi on tervetullut ryhmäämme.

Lapsille puhutaan lämpimästi.

Kaikki pääsevät mukaan leikkiin.

Lapsi nähdään vahvuksiensa kautta.

Turun varhaiskasvatuksessa inklusiivisuudella tarkoitetaan sitä, että jokainen lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia yhteisön jäsenenä, omista lähtökohdistaan käsin ja saada tarvitsemaansa tukea. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään ja osallistua yhteiseen toimintaan. Turun varhaiskasvatuksessa inklusiivinen varhaiskasvatus näyttäytyy pedagogisena toimintana, jossa kaikkien lasten osallisuuden mahdollisuuksia lisätään tietoisesti ja järjestelmällisesti. Inklusio on jatkuva prosessi, jota kasvatushenkilöstö vie eteenpäin ja kehittää edelleen.

Pedagoginen johtaminen nähdään Turun varhaiskasvatuksessa tärkeänä osana laadukasta ja inklusiivista toimintakulttuuria. Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen edellyttää vahvaa inklusiivisiin arvoihin sitoutumista ja jatkuvaa yhteistä keskustelua. Inklusiivisuus ei ole valintakysymys, vaan sillä on oikeudellinen perusta, joten kaikki varhaiskasvatuksen toimijat ovat velvoitettuja toimimaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Turun varhaiskasvatuksessa korostetaan ratkaisukeskeisyyttä, positiivista pedagogiikkaa ja lasten vahvuksien huomioimista, jotka tukevat inklusiivista varhaiskasvatusta. Turussa kasvatushenkilöstön toiminnassa välittyy lasta arvostava ja kunnioittava vuorovaikutus ja jokainen lapsi saa oppia ja kehittyä omassa tahdissaan. Turussa kasvatushenkilöstö kohtaa lapset kiireettömästi ja arvostavasti ja toimii lasten kanssa sensitiivisesti. Lapsille ja lapsista puhutaan lämpimästi, hyväksyvästi ja kohteliaasti. Kasvatushenkilöstö viestittää jokaisen lapsen tärkeyttä ryhmän jäsenenä ja tukee aktiivisesti lapsia kaverisuhteiden muodostamisessa. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, ettei kukaan kokisi itseään ulkopuoliseksi, vaan kaikki pääsevät mukaan leikkeihin ja toimintaan. Lasten vahvuksien tukeminen lähtee toimintakulttuurista ja työyhteisöstä, jossa yhteistä puhetta muutetaan tietoisesti tämän suuntaiseksi ja ratkaisukeskeiseksi. Toisten näkeminen vahvuksien kautta tukee myös työyhteisön hyvinvointia. On tärkeä huomioida, ettei hyvinvointia annostella vain ulkopuolelta, vaan se rakentuu ja kehittyy yhteisön sisällä [4T].

Vinkkejä inklusion edistämiseen:

Osallista lapset toiminnan suunnitteluun, toimintaan ja sen arviointiin

Huolehdi, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia.

Vahvista me-henkeä esimerkiksi leikeillä, yhteisillä tuotoksilla ja muilla yhteistyötä vahvistavilla toimilla.

Kiitä ja kannusta!

Opeta lapset tukemaan toisiaan ja antamaan toisilleen positiivista palautetta.

Mallita leikki- ja toimintatapoja, jotka auttavat osallistumaan yhteiseen toimintaan ja ottamaan toiset huomioon.

Varmista, että jokainen lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään ja olevansa tärkeä osa sitä.

Turun varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kasvua toiset huomioiviksi ja vastuullisiksi toimijoiksi. Kasvatushenkilöstö ohjaa lapsia pohtimaan oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia luontoa sekä toisia ihmisiä kohtaan. Lasten kanssa opetellaan toisia huomioivaa vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Kasvatushenkilöstö toimii tietoisena mallina lapsille arvojen, asenteiden ja tapojen välittäjänä.

Varhaiskasvatuksessa toimitaan erikokoisissa ryhmissä joustavasti ryhmiä ja kasvattajia vaihdellen. Kasvatushenkilöstö muodostaa ryhmät pedagogisin perustein, niin että lapsilla on mahdollista harjoitella toimimista sekä pienryhmissä että suuremmissa ryhmissä. Pienryhmätoiminta mahdollistaa rauhallisen oppimisympäristön, aikuisen läsnäolon ja yksilöllisemmän tuen. Pienissä ryhmissä toiminta on lapsilähtöisempää, lasten aloitteille ja vuorovaikutukselle jää enemmän tilaa ja aikuinen pystyy paremmin tukemaan lapsia tärkeiden taitojen harjoittelemisessa.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸².

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että

niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun kunnallisessa varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin kehittämistä henkilöstötasolla ohjaa pedagoginen toimintasuunnitelma, joka kokoaa alleen tiimissä sovittavia asioita, huoltajien kanssa keskusteltavia asioita sekä lasten tavoitteita, jotka tulee huomioida toiminnan suunnittelussa. Toimintasuunnitelma nostaa esiin pedagogisia periaatteita ja toimintatapoja, joista on tärkeää keskustella tiimin kanssa. Keskeistä on pedagogisen toiminnan jatkuva arviointi; miten toimimme tavoitteiden näkökulmasta, havainnot johtavat yhteiseen keskusteluun ja sitä kautta toiminnan kehittämiseen.

Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuvaa, monitasoista ja perustuu arviointiin. Työyhteisön osaamista edistää omien ajattelu- ja työtapojen reflektointi, hiljaisen tiedon jakaminen, asiakkailta ja kollegoilta saatu palaute, tavoite- ja kehityskeskustelut sekä työn kehittäminen yhdessä muiden kanssa. Kaikilla työyhteisön jäsenillä on vastuu toimintakulttuurin kehittämisestä yhteisesti sovittujen arvojen mukaisesti ja sovittujen käytäntöjen noudattamisesta.

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turussa toimintakulttuurin johtaminen on tavoitteellista, suunnitelmallista sekä säännölliseen arviointiin ja jatkuvaan kehittämiseen perustuvaa. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää vahvaa pedagogista johtamista, johon Turun kunnallisessa varhaiskasvatuksessa panostetaan kehittämällä jaettua johtajuutta.

Karvin Valssi- varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmän työkaluja käytetään Turussa varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Valssi tekee näkyväksi varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisen. Toimijatasoisen tiedon lisäksi Valssi ohjaa yksiköiden toimintaa kussakin yksikössä tehtävän kehittämissuunnitelman kautta. Myös yksityisten varhaiskasvatuspalvelujentuottajien on mahdollista ottaa Valssi käyttöön.

Reunamo education researchin Kehittävä Palaute- menetelmä antaa tarkkaa tietoa kunnallisen varhaiskasvatuksen toteutuneesta toiminnasta observoinnin pohjalta. Kehittävän palautteen tuottamaa tietoa hyödynnetään varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa ja koko kaupungin tasolla kehittämiskohteiden havaitsemiseen sekä niiden työstämiseen.

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen toimintamuoto. Tämä vaatii henkilöstön sitoutumista, leikin arvostamista ja suunnittelua. Tiimissä on tärkeä yhdessä pohtia, miten kasvatushenkilöstö aktiivisesti tukee ja on läsnä rikastamassa leikkejä. On tärkeää myös keskustella siitä, miten toimitaan, jotta leikit pystyvät jatkumaan mahdollisimman keskeytyksettä. Kasvatushenkilöstö luo rakenteet leikin havainnoinnille ja käyttää havaintoja toiminnan suunnittelun pohjana.

Oppimisympäristöä ja leikkivälineistöä kehitetään yhdessä lasten kanssa innostavaksi, houkuttelevaksi ja leikkiin kutsuvaksi. Kasvatushenkilöstö mahdollistaa leikkivälineistön siirtelyn ja yhdistelemisen lasten ideoiden mukaan. Leikki saa siirtyä tilasta toiseen, kasvaa ja kehittyä. Erikokoiset leikkiryhmät ja edellä mainittu leikkivälineistön luova käyttö monipuolistaa leikkejä. Kasvatushenkilöstö kiinnittää erityistä huomiota tasa-arvon toteutumiseen ja sen kehittämiseen leikeissä. Lapsia ei ohjata leikkeihin sukupuoleen perustuen eikä leikkejä jaotella sukupuolisteroottisesti kasvatushenkilöstön toimesta. Leikkirauha ja turvallinen oppimisympäristö tukevat leikkiin kiinnittymistä. Leikkirauhalla tarkoitetaan sitä, että leikeille luodaan tilat, joissa on mahdollisimman vähän ulkopuolisia häiriötekijöitä. Leikkejä ohjataan siten, että kaikki lapset löytävät leikistä mielekkään roolin, eikä kukaan jää tahtomattaan leikin ulkopuolelle.

Lisää leikistä ja sen merkityksestä oppimiselle on kappaleessa 2.5 sekä kappaleessa 4.4.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸³ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

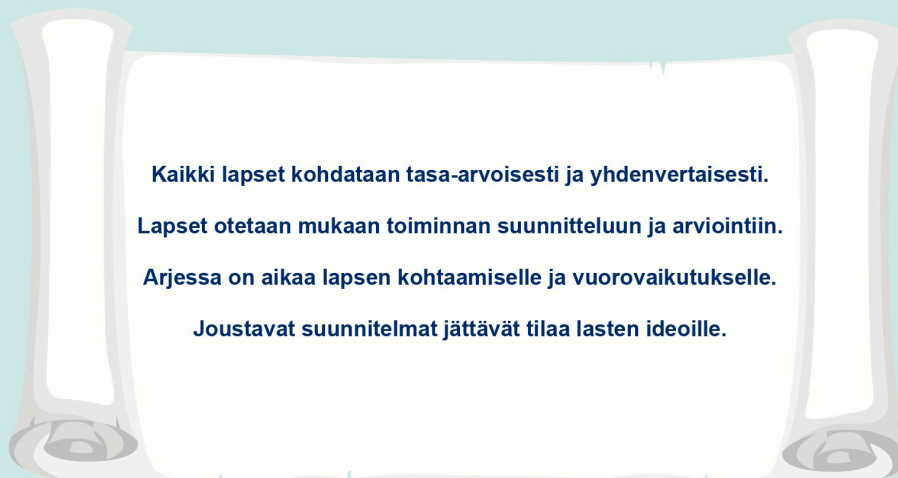
Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁴. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Osallisuus Turussa:

Inklusiivisuus tukee parhaimmillaan jokaisen lapsen oppimista ja osallisuutta. Osallisuus lapsen näkökulmasta nähdään mahdollisuutena toimia ja vaikuttaa sekä ymmärryksenä ja kokemuksena siitä, että kuuluu johonkin yhteisöön ja on siellä arvokas omana itsenään. Keskeistä on lapsen kokemus omasta osallisuudestaan; siitä, että voi vaikuttaa asioihin mielipiteillään ja toiminnallaan sekä tuntea kuuluvansa joukkoon. Osallisuuden yhtenä tavoitteena on edistää lapsen omatoimisuutta ja aktiivisuutta, jotta hänellä olisi hyvät valmiudet tulevaisuutta varten ja luottamus omiin kykyihinsä. Yhdessä lapsen kanssa toimiessa tuetaan lapsen yhteistyötaitoja ja hänen kasvamistaan toisia kunnioittavaksi.

Jokaisen lapsen vahvuudet huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kasvatushenkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi saa päivittäin onnistumisen kokemuksia,

kannustusta ja positiivista palautetta. Turun varhaiskasvatuksessa kasvatushenkilöstö uskoo lapsen oppimiseen ja myönteiseen kehitykseen. Toiminta suunnitellaan niin, että kaikki voivat osallistua siihen ja toimia osana ryhmää. Haasteet voidaan kääntää taidoiksi ja taitoja voidaan harjoitella.

Varhaiskasvatushenkilöstön ajatuksia osallisuudesta

“Aito ja sensitiivinen vuorovaikutus lasten kanssa kaikissa arjen tilanteissa. Aikuinen saa paljon tietoa lasten mieltymyksistä ja toiveista arjen eri tilanteissa, kun vaan on jatkuvasti aidosti kuunteleva ja kiinnostunut ympärillään tapahtuvista asioista. - - Toiveita kirjataan ylös ja toteutetaan mahdollisuuksien mukaan ja käytetään tulevan toiminnan suunnittelussa. Vasua varten olemme pelanneet lasten kanssa laatupeliä ja kirjanneet pelissä tulleita juttuja ylös. Positiivinen pedagogiikka ja pace-asetus keskeistä lasten kanssa työskennellessä.”

“Mallintamalla ja kunnioittamalla lapsia sekä muita ihmisiä tasavertaisesti. Varmistan että jokainen lapsi saa olla osana yhteisöä, autan heidät mukaan ja kannattelen. On myös paljon pieniä käytännön juttuja kuten unelmien hoitopäivää, viikkosuunnitelman tekoa yhdessä yms. Mutta tärkein on läsnäolo ja kuuntelu sekä yhdessä tekeminen.”

Ryhmässä varmistetaan, että lapset tulevat kuulluksi ja heitä tuetaan ilmaisemaan mielipiteensä, jotka myös huomioidaan. Lasten ideoiden pohjalta lähteneitä teemoja toteutetaan oppimisen alueiden sisällöt huomioiden ja osallisuus tehdään näkyväksi muun muassa pedagogisen dokumentoinnin välityksellä. Kasvatushenkilöstö kehittää käytäntöjä, jotka edistävät lasten osallistamista päätöksentekoon.

Huoltajien osallisuus toteutuu ensisijaisesti jokapäiväisessä kanssakäymisessä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Varhaiskasvatus järjestää huoltajille erilaisia mahdollisuuksia osallistua myös esimerkiksi lasta koskevien keskustelujen, vanhempainiltojen ja asiakaspalautteiden yhteydessä. Osallisuuden toteutumista arvioidaan muun muassa saatujen asiakaspalautteiden perusteella ja niiden pohjalta suunnitellaan toimenpiteitä.

Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa varhaiskasvatuksessa kasvatus määrittävät lapsen yksilölliset tarpeet ja persoonallisuus. Hyvässä varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys yhdistyvät lasten edun näkökulmasta. Lapsia rohkaistaan kehittämään kykyjään ja tekemään valintojaan. Turussa kasvatushenkilöstö toimii sukupuolisensitiivisesti eikä määrittele lapselle valmiiksi perinteisiä roolimalleja. Etnisyys, katsomus, vammaisuus tai sukupuoli eivät ole leikkiin ohjaavia tekijöitä. Oppimisympäristöjen suunnittelussa huomioidaan tasa-arvokasvatus esimerkiksi leikkivälineiden ja tilojen muokkaamisella kaikille lapsille sopiviksi sekä monipuolisella kirjallisuudella. Kasvatushenkilöstön omien asenteiden ja normien tunnistaminen on edellytys ammatilliselle toiminnalle. Turun kunnallisessa varhaiskasvatuksessa laaditaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma ryhmätasolla. Suunnitelma kokoaa yhteen toimenpiteet ja tavoitteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Vinkejä lasten osallisuuden lisäämiseen:

Jokainen lapsi on kiinnostunut jostain. Tehtäväsi on selvittää mistä. Lapsi voi ilmaista kiinnostustaan esimerkiksi ilmeillä, eleillä, leikkinessä tai tuomalla toistuvasti saman kirjan aikuiselle.

Huolehdi, että jokaisella on keinoja ilmaista mielipiteensä. Apuna voit käyttää esimerkiksi eleitä, kuvia videoita, piirustuksia.

Tarjota erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia osallistua. Lyhennä esimerkiksi kestoja tai pilko tehtävä osiin.

Ole valmis joustamaan suunnitelmista ja muokkaamaan niitä lasten tarpeiden ja kiinnostuksen mukaan.

Anna lapsille mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Voit esimerkiksi järjestää lasten kokouksia ja äänestyksiä.

Kerää palautetta lapsilta toiminnan aikana ja sen jälkeen. Palautetta voi kerätä esimerkiksi eleiden, valokuvien, videoiden emojien ja piirustusten avulla.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyys näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turussa kielenoppiminen nähdään keskeisenä lapsen kaikelle toiminnalle ja vuorovaikutukselle. Kielitietoinen varhaiskasvatus tuo monikielisyys näkyväksi arjessa. Kulttuurisen moninaisuuden ja kielitietoisuuden tukemiseksi on laadittu ohjeistus "Turun kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus ja esiopetus". Kielenoppimista tukevat päivittäiset keskustelumahdollisuudet, lasten välisten keskustelujen helpottaminen, lukutaidon tukeminen ja monikielisyys arvostaminen. Kasvatushenkilöstö mallintaa kieltä ja sen käyttöä lapsille. Jokaisella kasvatushenkilöstön jäsenellä on vastuu suomenkielen opetuksen toteuttamisesta. Lisäksi Turun kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on kieli- ja kulttuuriopettaja (Kieku). Kieli- ja kulttuuritietoisuuden varhaiskasvatuksen toteuttamista arvioidaan Kielipeda-työkalun

osion “Kielitietoisien oppimisympäristön arviointi” avulla. Työvälineessä on lisäksi lomakkeet monikielisen lapsen kielimaailman tarkasteluun sekä suomen kielen taitojen seurantaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Kasvatushenkilöstö toimii mallina lapsille moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Kasvatushenkilöstöllä tulee olla taitoa katsoa asioita monesta näkökulmasta ja kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan. Kasvatushenkilöstön tehtävä on vahvistaa ja tukea jokaisen lapsen identiteetin rakentumista. Keskeistä on luoda avoin ja kunnioittava ilmapiiri, jossa kaikki lapset voivat tuntea itsensä hyväksytyiksi. Kasvatushenkilöstön tulee välttää lapsen korostamista tietyn kielen tai kulttuurin edustajana. Myös lapsen kotimaasta puhuminen voi olla ongelmallista, sillä lapsi voi kokea kotimaansa olevan Suomi syntymämaastaan riippumatta. Huoltajien kanssa on tärkeää keskustella siitä, miten he toivoisivat lapsen oman äidinkielen, kulttuurin, uskonnon tai katsomuksen huomioitavan varhaiskasvatuksessa. Huoltajille kerrotaan myös siitä, miten katsomuskasvatusta varhaiskasvatuksessa toteutetaan.

Vinkkejä kieli- ja kulttuuri-identiteetin tukemiseen:

Kuunnelkaa tarinoita ja musiikkia eri kielillä, tutustukaa eri kulttuureiden taiteeseen ja leikkeihin.

Tutustukaa lasten ensikielten aakkosiin ja asettakaa kirjoja tai kirjaimia lasten näkyville.

Järjestä juhlia ja tapahtumia, joissa eri kulttuurit pääsevät esille; tutustua voi esimerkiksi eri ruokakulttuureihin, perinteisten pukujen käyttöön ja juhlapäivien viettämiseen. Apuna voi käyttää kulttuurista vuosikelloa.

Kannustakaa lapsia jakamaan omia kulttuurisia kokemuksiaan.

Muista kulttuuri-sensitiivisyys! Ole tietoinen ja kunnioita eri kulttuurisia tapoja, arvoja ja traditioita.

Opetellaan tervehdyksiä ja esimerkiksi viikonpäiviä eri kielillä, esim. “kuukauden kieli”.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁵. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan

ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa lähtökohtana on ennaltaehkäistä kaikenlainen kiusaaminen, syrjintä ja muu häirintä. Kiusaamisen ehkäisytyössä kasvatushenkilöstön on tiedostettava kiusaaminen ilmiönä sekä sen erilaiset ilmenemismuodot. Turun kaupungin varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen on laadittu kiusaamisen, häirinnän ja syrjinnän ennaltaehkäisyn suunnitelma.

Lasten toiminnan, kuten leikin, havainnoiminen auttaa kasvatushenkilöstöä havaitsemaan lasten välisten suhteiden kehittymistä ja mahdollisia ristiriitatilanteita. Kasvatushenkilöstön tehtävänä on tukea lasten taitoja ratkaista rakentavasti ristiriitoja ohjaamalla heitä keskinäiseen keskusteluun ja sovitteluun. Lapsia opetetaan tunnistamaan ja nimeämään erilaisia kiusaamisen muotoja sekä erottamaan toisistaan esimerkiksi se, onko kyse häirinnästä, loukkaavasta toiminnasta tai ulkopuolelle jättämisestä. Myös huoltajien kanssa käytetään samaa käsitteistöä.

Turun kaupungin strategia nostaa esille vastuullisen ja kestävä kehityksen periaatteiden mukaisen toiminnan. Kestävä elämäntavan edistäminen tukee lasten hyvinvointia pitkälle tulevaisuuteen. Lapsi ohjataan kunnioittamaan fyysistä ja sosiaalista ympäristöään ja omalla toiminnallaan edistämään kestävä kehitystä.

Jokaisen työntekijän vastuulla on viedä kestävä kehityksen teemoja päiväkodin arkeen esimerkiksi kiinnittämällä huomiota roskien lajitteluun, tavaroiden pitkään käyttöikänsä sekä sähkön ja veden säästämiseen.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁶. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Pedagogiikalla on keskeinen merkitys siinä, kuinka **fyysisestä ympäristöstä** hyödynnetään kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan sekä sisä- että ulkotiloja.

Tila-, kaluste- ja laiteratkaisut, kuten myös opetusmateriaalit ja tavat käyttää niitä, ovat osa fyysisestä oppimisympäristöstä. Toimivuus, selkeys sekä levollisuus tukevat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Tilojen tulee olla sellaisia, että ne rikastuttavat lapsen mielikuvitusta. Toiminnallisen oppimisen periaatteiden mukaisesti ympäröivässä luonnossa ja piha-alueilla edistetään lasten fyysisistä aktiivisuutta ja toteutetaan oppimisen alueita. Toiminnallinen oppiminen on lapsilähtöistä ja siinä leikki on keskeisessä roolissa. Lapset otetaan mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun ja muokkaamiseen ikätason mukaisesti.

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas. Hyväksyvä, luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri varhaiskasvatuksessa tukee lapsen myönteistä itsetuntoa ja minäkuvaa sekä edistää vuorovaikutusta ja erilaisuuden hyväksymistä. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tärkeä rooli turvallisen **psykyllisen ympäristön** luomisessa. Tunne- ja turvataitokasvatus vahvistavat lasten psyykkistä hyvinvointia tunnetaitoja ja itsetuntoa tukemalla. Taitoja harjoitellaan arjen tilanteissa. Aikuinen on vuorovaikutustilanteessa aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsesta ja hänen tekemistään asioista. Lapsen aito kohtaaminen edellyttää toteutuakseen yhteyden syntymisen. Vuorovaikutushetken pysähtyminen luo yhteyttä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää sopia yhteiset toimintatavat tunne- ja turvataitojen tukemiseksi myös tilanteisiin, joissa huoli herää.

Turun varhaiskasvatuksessa toimitaan PACE- asenteen (playfulness, acceptance, curiosity, empathy) mukaisesti. Tämän menetelmän avulla aikuinen kykenee luomaan turvallisen ja empaattisen yhteyden lapseen. Se on tapa kohdata lapsia, huoltajia ja toisia työntekijöitä hyväksyvästi ja empaattisesti.

Sosiaalisen ympäristön luo yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus. Sosiaalisesti turvallinen ja salliva oppimisympäristö mahdollistaa lasten jatkuvan vuorovaikutustaitojen kehityksen sekä sen, että lapsi kokee voivansa tehdä vuorovaikutusaloitteita ja toimia osallisena ryhmässä. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät sekä vuorovaikutuksessa kasvatushenkilöstön kanssa, että lasten välillä. Sosiaalinen vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen mahdollistavat lasten välisten vertaissuhteiden muodostumisen. Hyvä itsetunto, yhteisöön kuulumisen tunne ja kokemus aidoista vaikuttamismahdollisuuksista vahvistavat lapsen osallisuutta. Parhaimmillaan oppimisympäristöt tukevat sosiaalista turvallisuutta. Kasvatushenkilöstön keskinäinen vuorovaikutus on mallina lapselle, sillä lapsi seuraa aikuisen esimerkkiä ja mallintaa sitä.

Lasten ja perheiden moninaisuuden tulee näkyä päiväkodin leluissa, peleissä, kuvissa ja kirjoissa. Moninaisuuden arvostaminen ja huomioiminen edistää inklusiota ja jokaisen lapsen tunnetta siitä, että hän on arvokas omana itsenään ihonväristä, kulttuuritaustasta, vammasta, sairaudesta, perheen sosiaalisesta asemasta tai muista taustatekijöistä riippumatta.

Varhaiskasvatushenkilöstön ajatuksia lapsen hyvinvoinnin lisäämisestä

“Varhaiskasvatuksessa luodaan pohja vahvalle itsetunnolle, käsitykselle omasta itsestä toimijana ja tekijänä. Luodaan positiivista ilmapiiriä.”

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁷.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁸. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on jatkuvaa ja päivittäistä, ja siinä pyritään hyvään vuorovaikutukseen, jossa toteutuvat kuuleminen, kunnioitus, luottamuksellisuus, avoimuus ja dialogisuus. Se turvaa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä edistää luottamusta henkilöstön ja huoltajien välillä.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen pidetään alkukeskustelu, joka luo pohjan huoltajien ja henkilöstön väliselle yhteistyölle. Alkukeskustelu helpottaa lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta. Lapsen varhaiskasvatuksesta laaditaan yhdessä huoltajien kanssa sopimus, jossa sovitaan muun muassa hoitoajoista. Huoltaja voi tulla lapsen kanssa yhdessä tutustumaan tulevaan varhaiskasvatusryhmään ennen hoitosopimuksen alkamista. Tutustumisjakson ajankohdat ja pituus sovitaan yhdessä ja sille varataan riittävästi aikaa.

Huoltajien kanssa käydään kasvatustalkut, jossa laaditaan lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu), jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan huoltajan kanssa yhdessä säännöllisesti vähintään kerran toimintakauden aikana.

Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa vasu kirjataan sähköiseen järjestelmään, eVakaan, jota huoltajat ja kasvatushenkilöstö käyttävät myös keskinäiseen viestintään ja tiedottamiseen. Kasvatushenkilöstö informoi huoltajia eVakan käytöstä, viestintätavoista ja henkilöstön tavoitettavuudesta.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä tai yksiköstä toiseen, voidaan tarvittaessa pitää siirtopalaveri. Aikaisempien pedagogisten asiakirjojen kulkeutuminen lapsen mukana on tärkeää, jotta tulevassa varhaiskasvatusryhmässä tiedetään, miten lapsen kanssa on aiemmin toimittu.

⁸⁹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön kuuluvat vanhempainillat, teemaillat tai lasten kanssa vietettävät tapahtumat ja juhlat. Yhteistyömuotoja ja varhaiskasvatuksen toimintaa huoltajat voivat arvioida sähköisellä asiakaskyselyllä tai lapsen kasvatuskeskustelun yhteydessä. Päiväkodissa voi olla huoltajien järjestämää toimintaa kaikkien päiväkodin lasten hyväksi.

Varhaiskasvatuksen alueelliset sosionomit tekevät yhteistyötä perheiden kanssa antamalla tukea ja ohjausta matalalla kynnyksellä. Yhteistyö alueellisten sosionomien kanssa on perheille vapaaehtoista. Lapsiryhmän henkilöstö voi käyttää apunaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja alueellisen sosionomin asiantuntemusta ohjattaessaan perheen tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin. Toiminnassa on tärkeää myönteinen asenne, välittämisen ilmapiiri ja puheeksi ottamisen valmiudet.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁰. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹².

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatus tekee yhteistyötä eri järjestöjen ja organisaatioiden, kuten seurakuntien, oppilaitosten, ruokapalveluiden, terveydenhuollon sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kanssa.

Kuntouttavien ja tutkivien tahojen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin varmistamiseksi. Esimerkiksi terapiapalveluita, kuten puhe- tai toimintaterapiaa, voidaan antaa varhaiskasvatuksen tiloissa lapsen hoitopäivän aikana.

Neuvolan kanssa toimitaan yhteistyössä kunkin lapsen tarpeen mukaan. Tarvittaessa, huoltajien suostumuksella, lapsen kehityksen tukemiseksi asioita voidaan käsitellä

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹² Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

myös neuvolatyöryhmässä. Perheneuvola tukee vanhemmuutta ja perheen hyvinvointia. Perheneuvolaan voi olla yhteydessä esimerkiksi käyttäytymisen tai tunne-elämän haasteiden ilmetessä. Lapsiperhesosiaalityö tukee perhettä esimerkiksi lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä huolissa. Lastensuojelullisissa asioissa varhaiskasvatuksesta ollaan yhteydessä lastensuojelun päivystykseen.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa kokopäiväpedagogiikka on toiminnan suunnittelun lähtökohta. Kaikki päivän tilanteet ja toiminnot nähdään pedagogisesti merkityksellisinä oppimistilanteina ja niitä hyödynnetään suunnitellusti tukemaan lasten kehitystä ja oppimista. Esimerkiksi siirtymätilanteet, ruokailut ja lepoaikat ovat pedagogisesti mietittyjä niin, että ne ovat kiireettömiä ja lapsella on mahdollisuus oppia muun muassa vuorovaikutustaitoja ja oman toiminnan ohjaamista. Toiminnan suunnittelu ja toteutus on lapsilähtöistä. Suunnitelmista joustetaan lasten tarpeiden ja kiinnostuksen mukaan ja hyödynnetään niin sanotusti pedagogiseen hetkeen tarttumista. Kasvatushenkilöstö havainnoi omaa toimintaansa suhteessa lasten tarpeisiin. Toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä kehitetään havaintojen pohjalta.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turussa pedagoginen dokumentointi nähdään tärkeänä osana varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Pedagogista dokumentointia toteutetaan monipuolisesti eri menetelmiä hyödyntäen. Menetelmät valitaan sen mukaan, mitä tietoa halutaan kerätä, esimerkiksi lasten välisistä sosiaalisista suhteista, pedagogisten menetelmien toimivuudesta,

tavoitteiden saavuttamisesta ja lasten motivaatiosta sekä kiinnittymisestä toimintaan. Pedagogisen dokumentoinnin avulla toteutunutta toimintaa verrataan tavoitteisiin ja sitä käytetään toimintakulttuurin kehittämiseen ja henkilöstön ammatillisen oppimisen välineenä. Pedagoginen dokumentointi ei siis ole ”muistojen tallettamista” vaan etukäteen suunniteltua ja mietittyä; mistä tietoa halutaan kerätä ja miksi, miten dokumenteista saatua tietoa käytetään toiminnan arviointiin ja kehittämiseen yksilö ja ryhmätasolla ja miten lapset ja huoltajat otetaan tähän prosessiin mukaan. Esimerkiksi lasta haastatteleamalla voidaan saada tietoa lapsen kokemuksista oppimistilanteesta, kiinnostuksen kohteista ja asioista, joita hän haluaa jatkossa oppia.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työkenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Turussa leikki nähdään keskeisimpänä pedagogisena toimintatapana. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on turvata jokaisen lapsen oikeus leikkiä sekä toimia ja olla osa vertaisryhmää. Kasvatushenkilöstö osallistuu leikkeihin niiden pedagogista sisältöä tukien ja kaikkien lasten osallisuuden varmistamiseksi. Kasvatushenkilöstön läsnäolo ja lämmin vuorovaikutus leikissä on ensiarvoisen tärkeää, jotta lapset ovat toimintaan kiinnittyneitä ja aktiivisia. Kaikki oppiminen voi tapahtua leikin kautta, kun oppimisen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät ovat hyvin ennalta suunniteltuja.

Leikki tulee nähdä monimuotoisena ja sille on oltava tilaa kehittyä ja muuttua myös fyysisen ympäristön suhteen. Leikkiympäristö rakennetaan yhdessä lasten kanssa houkuttelevaksi ja esteettiseksi ja sitä muunnellaan lasten kiinnostuksen kohteita ja varhaiskasvatuksen toimintasisältöjä tukevaksi. Leikkiympäristöinä käytetään monipuolisesti sisä- ja ulkotiloja. Myös sisätiloissa mahdollistetaan fyysisesti aktiiviset ja liikunnalliset leikit. Kasvatushenkilöstö tiedostaa, että kaikki leikin muodot ovat yhtä arvokkaita. Jokaiselle lapselle tulee mahdollistaa häntä innostava tapa leikkiä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tiedostaa pitkäkestoisen leikin merkitys lapsen mielikuvituksen ja ajattelun kehittäjänä. Pitkäkestoisella leikillä ei tarkoiteta välttämättä ajallisesti pitkää aikaa, vaan sitä, että leikki elää ja kehittyy lapsen mielessä ja se voi jatkua myös eri päivinä ja eri tilanteissa. Pitkäkestoisessa leikissä lapsi viihtyy ja hän keskittyy tekemiseensä. Pitkäkestoinen leikki saattaa alkaa esimerkiksi leikkiympäristön suunnittelulla ja rakentamisella ja jatkua sitten itse leikinä.

Varhaiskasvatushenkilöstön ajatuksia leikistä

“Leikki on osa suunnitelmallista toimintaa – ei vain täyte päivän odotteluhetkiin.”

“Meidän ryhmässä leikki ei ole suoritus, vaan elämys, josta syntyy kokemus. Kokemus jättää jäljen. Aikuisen rooli leikissä on leikittäjänä ja leikkijänä, ei vierestä seuraava käskijä. Leikkiämme ei ole lokeroitu sukupuolen, kansalaisuuden tai uskonnon mukaisesti, vaan kaikki leikit ovat kaikkien saatavilla, ja kaikenlainen leikki on kaikille sallittua. -- Ryhmätiloissamme on leikkejä jo valmiiksi aseteltuna houkuttelemaan lasta jatkamaan ja kehittämään jo valmiiksi aseteltua leikkiä. Leikki on lapselle aina totta, ja henkilökuntamme on aina malliksi lapselle leikissä.”

“Olemme panostaneet ryhmässämme leikkitaloihin ja jakaneet leikkitaloja pienryhmätoimintaa ajatellen. Pyhitämme osan viikosta täysin tuettuun leikkiin ja aikuisen rooliin leikin rikastajana. Tuemme orastavia ystävyyssuhteita ja yhteisleikkien harjoittelua. Leikkiä hyödyntäen opetamme uusia asioita -> Leikin lomassa opimme.”

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden⁹³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä

tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö

sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksella ja kodilla on suuri merkitys lapsen lukutaidon kehittämisessä. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää herättää lapsen innostus ja mielenkiinto kirjoja ja lukemista kohtaan. Turun varhaiskasvatuksessa lapsille luetaan päivittäin. Sanoilla ja kirjaimilla leikittely sekä keskustelu ovat osa jokaista päivää varhaiskasvatuksessa. Kasvatushenkilöstöllä on vastuu ylläpitää keskustelua päivän erilaisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi ruokailuissa, siirtymissä ja leikeissä. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä huoltajien kanssa kielenkehityksen tukemiseksi ja kannustaa perheitä lukemaan lapselle, sillä varhaista lukemista koskevat toimet voivat vaikuttaa lapsen koulumenestykseen merkittävästi [5T].

Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus tehdään näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa, mikä tukee myös lasten kielellisen identiteetin kehitystä. Kielellisten valmiuksien tukeminen edistää lasten osallisuutta ryhmässä, vaikuttamisen keinoja sekä lasten välistä vuorovaikutusta

Turun kieli- ja kulttuuritietoisen varhaiskasvatuksen suunnitelma on tarkoitettu Turun varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetus suunnitelman tueksi kaksi- ja monikielisten lasten varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja toteutettaessa. Kieli- ja kulttuuritietoisen varhaiskasvatuksen toteuttamista arvioidaan Kielipeda-työkalun avulla, josta kerrotaan tarkemmin kappaleessa 3.1.4.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle.

Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Turun varhaiskasvatuksessa sitoutuva ja eläytyvä henkilöstö innoittaa lapsia omalla toiminnallaan ilmaisemaan itseään monipuolisesti. Varhaiskasvatuksessa lauletaan, tanssitaan, musisoidaan ja hyödynnetään näitä sekä roolileikkejä ja draamaa oppimisen välineenä. Lapsille luetaan kirjoja ja satuja. Tarinoista keskustellaan ja lapsia kannustetaan keksimään myös omia kertomuksia. Turussa kasvatushenkilöstö mahdollistaa lapsille monet eri tavat ilmaista itseään, kannustaa ja antaa lapsille positiivista palautetta.

Turun kulttuuri- ja taidelaitokset järjestävät säännöllisesti tapahtumia varhaiskasvatukselle, lapsilähtöisyys ja lasten ikä huomioiden. Esimerkiksi kirjastoissa järjestetään säännöllisesti esityksiä, satutuokioita ja työpajoja varhaiskasvatusryhmille. Turussa on laaja valikoima museoita, joissa voi vieraila lasten kanssa. Filharmoninen orkesteri järjestää lapsille mahdollisuuksia päästä mukaan konsertteihin ja harjoituksiin. Seikkailupuisto tarjoaa myös kattavia sisältöjä varhaiskasvatuksen kohderyhmälle.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

*Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).*

***Eettisen ajattelun** taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.*

*Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.*

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

***Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta** pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.*

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja

ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun rikas kulttuurihistoria tarjoaa hyvän lähtökohdan lähiympäristön menneisyyden tarkasteluun. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monipuolisia kulttuurihistoriallisia vierailukohteita ja kulttuuripalveluiden tarjontaa. Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa huomioidaan suomalaisen kulttuurin perinteet ja tavat, kuten vuoden kiertoon liittyvät juhla- ja merkkipäivät sekä niiden viettoon sisältyvät perinteet. Lisäksi lapsiryhmässä lisätään ymmärrystä ihmisten yhdenvertaisuudesta ja kulttuurien moninaisuudesta tutustumalla eri kieliin, katsomuksiin, kulttuureihin ja juhlapyhiin. Lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja tässä tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatusta sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävästä elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävästä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksen tiede- ja teknologiakasvatusta sekä matematiikka perustuvat leikkeihin, rakenteluihin, peleihin, tutkimiseen sekä arjen ongelmatilanteiden ratkomiseen. Kasvatushenkilöstö toimii uteliaana yhdessä lasten kanssa tutustuen ihmisen rakentamaan teknologiseen maailmaan.

Kasvatushenkilöstön puheesta ja toiminnasta välittyä lapsille innostus ja myönteinen asenne matematiikkaa kohtaan. Tärkeää on, ettei matematiikka ole lasten maailmasta irrallaan, vaan sen tulee olla kosketuksissa lasten arkeen ja olla heille merkityksellistä. Kasvatushenkilöstö auttaa lasta huomaamaan, mitä kaikkea matemaattista ja laskettavaa ympäriltä löytyy ja pukee sekä itselleen, että koko ryhmälle "laskulasit" päälle varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen matematiikka perustuu leikkiin, peleihin ja tutkimiseen sekä arjen ongelmatilanteiden ratkomiseen. Kasvatushenkilöstö vahvistaa lasten kokemuksia itsestään oppijoina ja tarjoaa lapsille myönteisiä oppimiskokemuksia.

Turun varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatusta toteutetaan retkeilemällä lähiluonnossa ja rakennetussa ympäristössä tutkien ja kokien. Samalla lasten kanssa opetellaan turvallista liikkumista ja vastuullista toimintaa lähiympäristössä. Kasvatushenkilöstön esimerkillä lapsia kannustetaan luomaan myönteinen suhde luontoon ja lähiympäristöä kohtaan ja tunnistetaan sen merkitys hyvinvoinnille. Turun varhaiskasvatuksessa nähdään keskeisenä lasten kasvattaminen vastuulliseen ja ympäristöä huomioivaan, kestäväan elämäntapaan konkreettisten esimerkkien ja tehtävien avulla. Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota luontoon kohdistuvien tekojen vaikutuksiin ja ympäristökysymyksistä voidaan keskustella lasten kanssa ikätasoisesti tarjoten keinoja, joilla voi itse vaikuttaa lähiympäristöön. Lasten kanssa kierrätetään osana arjen toimintaa. Kestävän kehityksen sisältöjä voidaan käsitellä lisäksi esimerkiksi tutustumalla kulutustottumuksiin, kiertotalouteen tai energian ja luonnonvarojen säästämiseen. Myös ruokakasvatus ja ruokailu ovat osa vastuulliseksi ympäristökansalaiseksi kasvamista [6T]. Ruuan alkuperään voidaan tutustua yhdessä esimerkiksi kasvattamalla kasviksia.

Turussa teknologiakasvatukseen kehittämiseen löytyy vahvat rakenteet. Kaupungin digitutorit kehittävät varhaiskasvatukseen kasvatushenkilöstön tieto- ja viestintätaitoja yhdessä kunnallisten päiväkotien TVT-vastaavien kanssa. Turun TOP-keskuksesta voidaan lainata esimerkiksi koodausvälineitä opetuksen tueksi. Päiväkodin teknologisiin laitteisiin tutustutaan ja niiden käyttötarkoituksia ja merkitystä arjessa pohditaan. Lisäksi lasten kanssa tutustutaan digitaalisiin sovelluksiin sekä teknologian mahdollisuuksiin.

Teknologiakasvatukseen sisältyy myös ohjelmointiosaamista, mitä voidaan harjoitella esimerkiksi robotiikalla. Käyttämällä monipuolisia laitteita opetuksen tukena saadaan lasten kanssa käytännön kokemusta perusohjelmoinnista. Samalla tuetaan lasten kehittyvää ohjelmoinnillista ajattelua. Teknologiaan tutustuminen ei aina vaadi erillisiä laitteita, vaan lapset voivat itse ideoida ja rakentaa leikkivälineitä. Myös lähiympäristö tarjoaa monenlaisia mielenkiintoisia tutustumiskohteita, kuten kirjaston lainausautomaatti tai kaupan pullonpalautuskone.

Turun varhaiskasvatuksessa tiedekasvatusta pidetään tärkeänä välineenä lapsen kiinnostuksen kohteisiin tarttumisessa ja näiden ilmiöiden tutkimisessa. Tiedekasvatuksessa luodaan tietoa lasten kanssa ja tuetaan ajattelutaitojen kehitystä, jotka vahvistavat lasten minäkäsitystä. Varhainen tiedekasvatus tukee elinikäisen oppimisen taitoja ja tavoitteita sekä luo pohjaa myöhemmälle luonnontieteiden ymmärtämiselle. Varhaiskasvatushenkilöstö antaa aikaa lasten tutkia ja ihmetellä ympäristöään. Arjen havaintoihin liittyvien ilmiöiden yhdistäminen elämyksellisyyteen on avainasemassa, kun lapsi tutustuu tieteen maailmaan [7T]. Varhaiskasvatushenkilöstöllä ei tarvitse olla syvällistä tietämystä havainnoinnin kohteesta, vaan tutkimista voidaan tehdä yhdessä lasten kanssa [8T].

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla

säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapöytäopetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyden ja turvallisuuden** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuden liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

TURKU

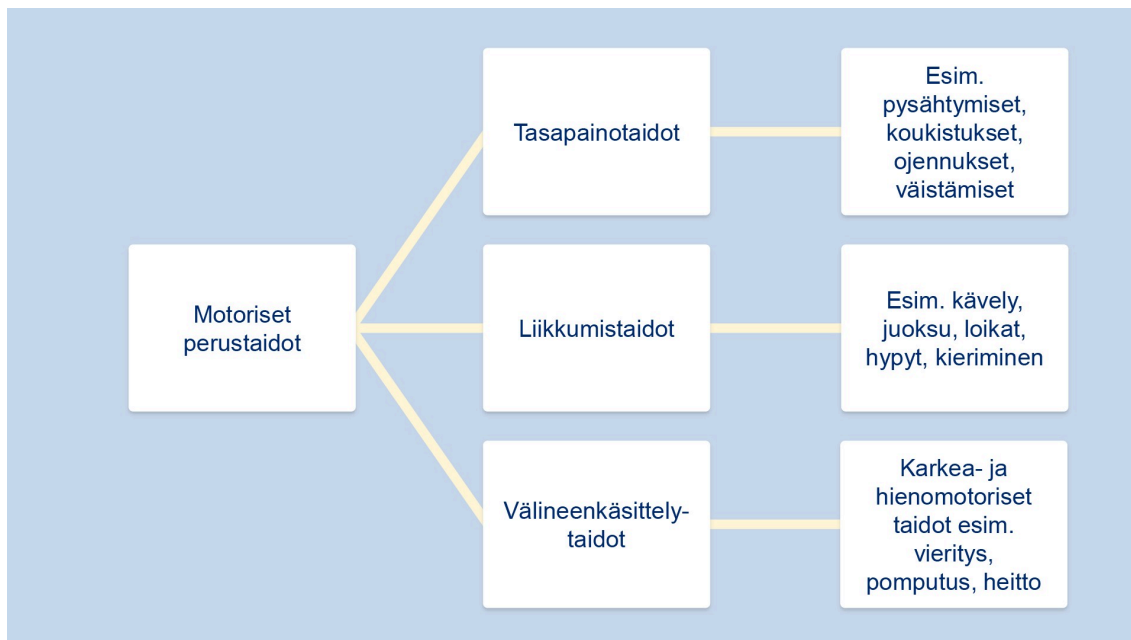
Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa korostetaan liikunnan merkitystä lapsen hyvinvoinnille. Päivittäinen liikkuminen ja fyysinen aktiivisuus on jokaisen lapsen oikeus. Varhaiskasvatuspäivän tulee sisältää vähintään kaksi tuntia monipuolista liikkumista (reipasta ulkoilua, vauhdikasta fyysistä aktiivisuutta ja kevyttä liikuntaa). Turun varhaiskasvatuksessa pitkäkestoisia paikallaolajaksoja sekä istumisia minimoidaan ja niitä tauotetaan toiminnallisuudella.

Turun kasvatushenkilöstö innostaa ja kannustaa lapsia aktiiviseen ja toiminnalliseen arkeen. Liikkumisen ilo ja onnistumisen kokemukset luovat pohjan myönteiselle minäkuvalle ja mahdollistavat toiminnallisen oppimisen toteutumisen. Suunnitelmallinen ulkopedagogiikka mahdollistaa lasten monipuolisen liikkumisen, vauhdikkaan fyysisen aktiivisuuden ja mielikuvituksen käytön edellyttäen henkilöstöltä aktiivista mukanaoloa turvallisuuden

takaamiseksi. Keskeistä on, että ulkoilut ovat etukäteen pedagogisesti suunniteltuja siten, että kasvatushenkilöstö on tietoinen kunkin rooleista ulkoilun aikana. Osa aikuisista voi keskittyä lasten leikeissä ja ohjatussa toiminnassa mukana olemiseen ja toiset huolehtivat turvallisuudesta.

Varhaiskasvatuksessa lasten motorisia perustaitoja (kuva 5) harjoitellaan päivittäin suunnitelmallisesti ja ohjatusti, osana arkea sekä sisällä että ulkona. Henkilöstön tehtävänä on havainnoida ja arvioida lasten motoristen taitojen kehitystä ja tukea erityisesti vähän liikkuvia lapsia.

Kuva 5. Motorisen perustaitojen osa-alueet.

Turussa suunnitelmallista ja tavoitteellista liikunnallista/ fyysisesti aktiivista toimintaa tukevat valtakunnallinen Liikkuva varhaiskasvatus-ohjelma ja paikallinen liikuntakoordinaattorimalli. Jokaisella varhaiskasvatusalueella on oma liikunnallista toimintaa koordinoiva henkilö ja päiväkodeissa oma liikuntakoordinaattori. Päiväkodin liikuntakoordinaattori toimii esihenkilön tukena liikkumismyönteisen toimintakulttuurin edistämässä ja kehittämässä. Turussa varhaiskasvatus tekee tiivistä yhteistyötä liikuntapalvelukeskuksen kanssa. Liikuntapalvelukeskuksen kautta saa esim. lainattua välineitä sekä varattua liikuntapaikkavuoroja varhaiskasvatuksen käyttöön.

Turun varhaiskasvatus tekee tiiviisti työtä yhdessä ruokapalvelujen kanssa ruokakasvatuksen tukemiseksi. Kasvatushenkilöstö toimii lapsille mallina monipuolisesta syömisestä ja huolehtii ruokailutilanteiden kiireettömästä, keskusteleavasta ja myönteisestä ilmapiiristä. Kasvatushenkilöstö antaa myönteistä palautetta lapsille heidän ruokailustaan ja tarkastelee kriittisesti aikuisten käyttämää valtaa ruokailutilanteisiin liittyen. Yhdessä lasten kanssa pohditaan ja perustellaan ruokailutilanteisiin liittyviä sääntöjä ja käytäntöjä [9T]. Ruokailutilanteet on mietitty pedagogiikan kannalta, ja niissä voidaan opetella esimerkiksi ruokailuun liittyvää sanastoa (makujen, tuoksujen, ruoka-aineiden nimeäminen) ja hyviä käytöstapoja. Kasvatushenkilöstö tukee omatoimista syömistä ja uusiin makuihin tutustumista. Kasvatushenkilöstö suhtautuu arvostavasti lasten mielipiteisiin ruoasta tai esimerkiksi lapsen kylläisyyden tunteesta. Ruokajärjestelmään, kestävästä elämäntavan edistämiseen sekä omiin että muihin ruokakulttuureihin ja ruokaperinteisiin tutustutaan ruokailun lisäksi myös muilla tavoin kuten leikin, tutkimisen, aistien, itse tekemisen sekä tarinoiden kautta. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ruokailua ja ruokakasvatusta linjaavat suositukset tukevat turkulaisessa varhaiskasvatuksessa toteutettavaa ruokakasvatusta.

Kasvatushenkilöstö varmistaa, että lapset tuntevat olonsa turvalliseksi kaikissa varhaiskasvatuspäivän tilanteissa, kuten esimerkiksi wc:ssä, lepohetkellä, siirtymissä ja pukemistilanteissa. Lapsia opetetaan kunnioittamaan myös toisten yksityisyyttä. Kasvatushenkilöstö suunnittelee pukemis- ja siirtymätilanteet niin, että ne ovat kiireettömiä ja odottelu on minimoitu. Lapsen taitojen ja omatoimisuuden kehittymistä tuetaan hyödyntäen esimerkiksi kuvia, loruja ja lauluja. Keskeistä päivän kaikissa tilanteissa on aikuisen antama myönteinen palaute ja sensitiivinen vuorovaikutus.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustuksen mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieleltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös

romanikielellä⁹⁴. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatusta- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman

äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

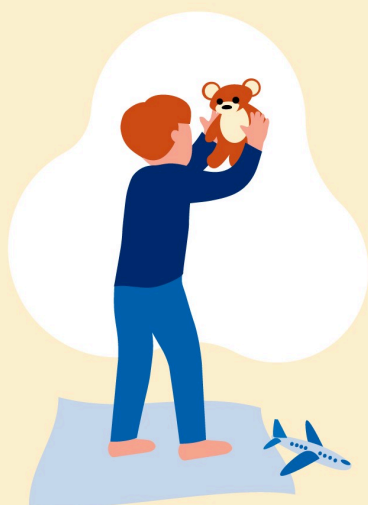
Turun varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kaikki kielet ovat samanarvoisia ja lapsi saa käyttää mitä tahansa kieltä varhaiskasvatuksessa. Lasten kanssa voidaan keskustella siitä, missä tilanteissa on kohteliasta puhua kaikkien ymmärtämää kieltä ja näin herätellä myös lapsen kielitietoisuutta.

Erilaisia puheen ymmärrystä ja tuottamista tukevia menetelmiä käytetään monipuolisesti arjen tilanteissa (esimerkiksi kuvat, tukiviittomat, kuvakommunikointi, pikapiirtäminen, mallintaminen, selkokieli, esinekommunikaatio). Oppimisympäristöä kehitetään niin, että lapset löytävät kulttuurillisia ja kielellisiä samaistumiskohteita (esimerkiksi kirjat, lelut, laulut, leikit). Kasvatushenkilökunnan kieli- ja kulttuuritietoisuus on tärkeää, jotta lapsi kokee itsensä arvostetuksi ja tärkeäksi. Kiinnostus lapsen äidinkielestä, kulttuurista ja perheen tavoista sekä jokaisen erilaisuuden hyväksyminen luovat turvaa lapselle uudessa ympäristössä. Jokainen kasvattaja on myös kielikasvattaja. Jokainen arjen tilanne on kielenoppimisen tilanne. Kielen opettamisen tulee olla suunnitelmallista ja systemaattista. Kielen opettamisen tulee perustua kasvattajien toiminnan arviointiin ja lapsen havainnointiin. Havainnointia on tehtävä koko ajan, jotta kasvattajilla on ajantasainen tieto lasten todellisesta kielitaidosta. Jos huomataan, että kieli ei kehity, tulee miettiä uusia keinoja kielen opettamiseen ja tarvittaessa konsultoida varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Kasvatushenkilöstön ymmärrys lapsen oman äidinkielen vaikutuksesta äänneiden ja kieliopin opetteluun on tärkeää. Opittava kieli ja oma äidinkieli voivat olla äänneiltään ja kieliopiltaan hyvin erilaisia, jolloin oppiminen on haastavampaa.

Monikulttuurisen lasten huoltajille korostetaan oman äidinkielen tärkeyttä ja heille voidaan antaa vinkkejä äidinkielen tukemiseen kotona. Neuvoja perheiden tukemiseen voi kysyä kieli- ja kulttuuriopettajilta (Kieku) tai varhaiskasvatuksen erityisopettajilta.

Lisää kielitietoisesta varhaiskasvatuksesta voit lukea luvusta 3.1.4.

Vinkkejä kielenkehityksen tukemiseen:

lukeminen
eläytyen

tutkiminen,
tiede, taide

draama-
kasvatus

kuvien tuetut
lorut, riimit,
laulut

kirjat,
kuvat,
kerronta

Roihusten
perhe-
-materiaali

kielivihko,
joka kulkee
kotiin

kuvitettu arkistrukturi, kuvat
päivän toiminnoista, kuvitetut
siirtymätilanteet

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turussa halutaan tukea lasten myönteistä asennetta ja kiinnostusta kieliä ja kieltenoppimista kohtaan. Turussa tuetaan varhaista kielenoppimista ja kielipainotteisen varhaiskasvatuksen tarjontaa pyritään lisäämään. Ryhmässä käytettävien kielten vahvistaminen on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa kieliä käytetään monipuolisesti erilaisissa tilanteissa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään molemmilla käytössä olevilla kielillä. Toisen kielen opetteluun ohessa tutustutaan myös sen taustoihin ja kulttuuriin.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämism vastuussa oleva kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

95 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

96 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

97 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

98 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

99 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa yleistä tukea saavat kaikki lapset. Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että jokaisella lapsella on voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsiryhmänsä osalta kokonaispedagogiikasta ja sen toteutumisesta sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta. Varhaiskasvatuksen opettaja tunnistaa ryhmänsä lasten tuen tarpeet ja osaa arvioida milloin tarvitaan tehostetumpaa yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettaja osallistuu moniammatilliseen yhteistyöhön lapsen tuen asioihin liittyen. Lapsen tuen tarpeen ilmetessä lapsiryhmän henkilöstö arvioi yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ryhmässä käytettäviä yleisen tuen tukitoimia ja niiden riittävyttä. Tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarpeet on havaittu. Jos yleinen tuki ei riitä lapsen kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään yhteistyössä huoltajien kanssa ja lapselle haetaan hallintopäätöstä. Kasvatushenkilöstö vastaa suunniteltujen tukitoimien toteuttamisesta ja arvioinnista.

¹⁰⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa omalta osaltaan päiväkodissa tarvittavien tukitoimien suunnittelusta luontevaksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii samanaikais- tai yhteisopettajana ryhmän opettajan kanssa suunnitellen, toteuttaen ja arvioiden ryhmän pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toteuttaa yksilö- ja pienryhmäopetusta sekä osallistuu päiväkodin varhaiskasvatustilanteisiin havainnoimalla tuen tarpeita sekä ohjaamalla ja konsultoimalla henkilökuntaa.

Turussa kunnallisille avustajille tehdään henkilökohtainen avustajasopimus, jonka tekemisestä vastaa päiväkodinjohtaja. Avustajan tärkeimpänä tehtävänä on mahdollistaa lapsen osallisuus lapsiryhmässä. Avustaja tukee lapsen itsenäistä toimimista ja sosiaalista vuorovaikutusta. Avustajan tehtävänä on perehtyä lasten tuen tarpeisiin, menetelmiin ja hoitotoimenpiteisiin. Avustaja toimii tukea tarvitsevien lasten kanssa sovitun suunnitelman mukaisesti. Avustaja voi mahdollistaa myös sen, että lapsiryhmän muulla kasvatushenkilöstöllä on aikaa ohjata tukea tarvitsevia lapsia.

Turussa päiväkodin johtotiimi suunnittelee, kehittää ja arvioi päiväkodin tuen resurssien käyttöä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii päiväkodin johtotiimissä kasvun ja oppimisen tuen asiantuntijana ja pedagogisen toiminnan kehittäjänä.

Kunnallisessa perhepäivähoidossa perhepäivähoidon lähijohtaja vastaa siitä, että jokaisella lapsella on voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti. Tarvittaessa perhepäivähoidon lähijohtaja konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Perhepäivähoitaja suunnittelee lapsen tukea tarvittaessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja perhepäivähoidon lähijohtajan kanssa. Tuen toteuttamisesta vastaa perhepäivähoitaja. Jos perhepäivähoidossa ei ole mahdollista toteuttaa lapsen tarvitsemää tukea, keskustellaan huoltajien kanssa lapsen siirtämisestä päiväkotiin. Yksityiset perhepäivähoitajat ja ryhmäperhepäiväkodit vastaavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjaamisesta ja tarvittavan tuen toteuttamisesta.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹⁰⁸.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹⁰⁹. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkiä. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹⁰.

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Eriyistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä lapsen tuen tarpeen kartoittamisessa ja tukimuotojen järjestämisessä terveydenhuollon ammattilaisten sekä muiden tarvittavien asiantuntija- ja tutkimustahojen kanssa. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on havaita lasten tuen tarpeet mahdollisimman varhain ja järjestää tarpeen mukainen tuki lapselle ja perheelle.

Turussa varhaiskasvatuksen ja neuvolan välinen yhteistyö toimii pääsääntöisesti neuvolatiimin kautta. Neuvolatiimi on varhainen ja matalan kynnyksen työväline monialaiseen tuen tarpeen arviointiin ja tuen aloittamiseen.

Turussa varhaiskasvatuksessa oleva lapsi voi saada lisäksi tukea muun muassa perheneuvolan, lastensuojelun, lastenneurologian poliklinikan, Turun yliopistollisen keskussairaalan sekä vammais- ja eri terapiapalveluiden kautta. Hyvinvointialueen vastuulla oleviin palveluihin ohjaututaan pääasiassa lastenneuvolan kautta.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Eriyinen tuki

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumisensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

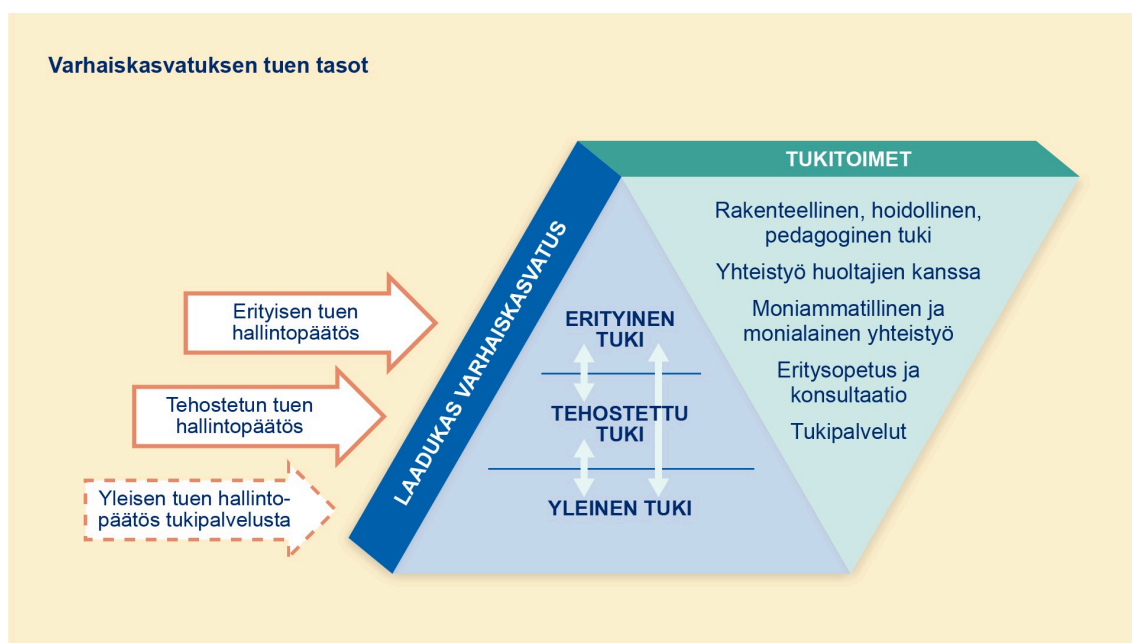
Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksen tuen perusta on laadukas pedagogiikka, joka kuuluu kaikille lapsille. Pedagogisilla järjestelyillä ja monipuolisilla työ tavoilla tuetaan lasta sekä luodaan perusta oppimiselle ja hyvinvoinnille. Positiivinen pedagogiikka ja henkilöstön PACE-asette tukevat jokaisen lapsen kehitystä ja oppimista. Lapsen tuen tulee toteutua ryhmässä välittömästi, kun tuen tarve on havaittu. Oheinen kuva (kuva 6) havainnollistaa sitä, miten tukikeinojen määrä ja intensiteetti kasvaa sitä mukaa, mitä korkeammalla tasolla tuessa ollaan.

Kuva 6. Varhaiskasvatuksen tuen tasot (mukaillen Alila, OKM 2022).

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille, eikä se edellytä hallintopäätöstä. Yleinen tuki toteutuu lapsen omassa ryhmässä pedagogisin, hoidollisin tai rakenteellisin keinoin. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös. Lapsen saama yleinen tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Turun varhaiskasvatuksessa on käytössä tukitoimien kartoituslomake, joka on Dotkussa ja Extranetissä. Lomaketta käytetään koko lapsiryhmän ja/tai yksittäisten lasten tukitoimien kartoitukseen, seurantaan ja arviointiin. Lomake tukee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa. Tukitoimia suositellaan käytettäväksi vähintään kuukausi, jotta vaikuttavuutta voidaan arvioida.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Turun varhaiskasvatuksessa tehostetun tuen rakenteellisen tuki voi toteutua ryhmän lapsimäärän pienentämisellä, ryhmäkohtaisen varhaiskasvatusavustajan, ryhmäkohtaisen lastenhoitajan resurssilla, erityisopettajan tuella tai kasvatushenkilöstön osaamisen lisäämisellä. Lisäksi lapselle suunnitellaan pedagoginen tuki tarpeen mukaan.

Varhaiskasvatuksen opettaja laatii ja arvioi varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä huoltajan kanssa. Tarvittaessa keskusteluun voidaan kutsua sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita. Tehostettua tukea suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

Turun varhaiskasvatuksessa lapsen erityinen tuki pyritään toteuttamaan hänen lähipäiväkodissaan ryhmää pienentämällä tai henkilöstön lisäresurssilla sekä pedagogisella tuella. Turussa erityinen tuki voi toteutua myös erityisryhmässä. Turussa erityisopettajan osallisuus lapsen erityisen tuen järjestämisessä, ohjaamisessa ja toteuttamisessa korostuu. Erityisen tuen saaminen ei vaadi tutkivan tahon lausuntoa lapsen tilanteesta. Lapsella on oikeus erityiseen tukeen välittömästi, kun tuen tarve havaitaan. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii ja arvioi varhaiskasvatussuunnitelman yhdessä huoltajan kanssa. Tarvittaessa keskusteluun voidaan kutsua sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita. Erityistä tukea suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Jos varhaiskasvatus liittyy ensisijaisesti lapsen kuntoutuksellisiin tarpeisiin ja lapsi saa vammaispalveluista erityishuoltopäätöksen, on varhaiskasvatus asiakasmaksulain mukaisesti maksutonta sosiaalipalvelua.

5.3.4. Tuen muodot

*Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia**, **rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.*

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa tuki rakennetaan lapselle hänen tarvitsemassaan intensiteetissä ja muodossa. Kasvatushenkilöstön osaamisen vahvistaminen nähdään keskeisenä tuen toteuttamisessa. Turun varhaiskasvatukseen on perustettu moniammatillinen Helppi-tiimi, joka

¹²³ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

työskentelee kunnallisessa varhaiskasvatuksessa päiväkodin henkilökunnan tukena haastavissa tilanteissa ja tarjoaa työkaluja varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstölle.

Kun päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalla lapsella ilmenee lääkettä vaativa sairaus, yksikön johtaja varmistaa, että lääkehoitosuunnitelma laaditaan. Lapselle laaditusta lääkehoitosuunnitelmasta on oltava maininta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Lapsen tuen arviointi on jatkuva prosessi. Henkilöstö tekee havaintoja lapsen vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista sekä tuen tarpeista päivittäin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita ja tukitoimenpiteitä päivitetään havaintojen pohjalta. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran toimintakauden aikana tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Jos annettu tuki ei ole riittävää, keskustellaan tilanteesta varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Keskustelussa käydään läpi pedagogisten tukitoimien kartoituslistaa ja arvioidaan tukitoimien toteutumista lapsen oppimisympäristössä.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittava esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹²⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointijankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystyöpalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁹.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁰. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³³. Päätös on aina perusteltava¹³⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁷.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹³⁸.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida

129 HE 148/2021 vp, s. 35

130 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

131 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

132 HE 148/2021 vp, s. 35

133 Varhaiskasvatuslaki 62 §

134 Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

135 HE 148/2021 vp, s. 36

136 HE 148/2021 vp, s. 34

137 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

138 HE 148/2021 vp, s. 30

päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Turun varhaiskasvatuksessa huoltajat kutsutaan kuulemiseen ennen lapselle tehtävää hallintopäätöstä hallintolain mukaisesti. Huoltajille annetaan vähintään kaksi viikkoa aikaa tutustua pedagogiseen asiakirjaan ennen kuulemistilaisuutta. Kuulemistilaisuudessa huoltajilla on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä yleisen tuen tukipalvelun, tehostetun tuen tai erityisen tuen järjestämisestä. Huoltajien mielipide kirjataan erilliseen kuulemislomakkeeseen. Halutessaan huoltajat voivat myös toimittaa kirjallisen mielipiteensä tuen järjestämisestä esimerkiksi eVakan viestinä tai sähköpostina. Lapsen tuen tarpeen muuttuessa järjestetään uusi kuuleminen ja tehdään uusi päätös. Varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön on laadittu ohjeita kuulemisprosessia varten. Ohjeet on tallennettu Dotkuun ja Extranettiin.

Päätöksen teon pohjana toimivaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee olla kirjattuna lapselle suunnitellut tuen järjestämisen tavat ja perustelut. Turussa alueelliset Lapsen tuki -työryhmät (=LATU) valmistelevat päätösesityksen varhaiskasvatuksen erityispalvelupäällikölle päätettäväksi. Lapselle, joka on sekä esiopetuksessa että sitä täydentävässä varhaiskasvatuksessa, tehdään erilliset päätökset koskien esiopetusta ja varhaiskasvatusta.

Turun varhaiskasvatuksen kolmitasoisien tuen prosessi on kuvattu uimaratakaaviossa. Uimaratakaaviosta löytyvät tiedot, mitä asiakirjoja tulee tehdä lapsen tuen tasoa muutettaessa ja eri nivelvaiheissa. Kaavioon on kuvattu myös keskeiset päivämäärät ja päätöksenteon prosessit. Uimaratakaavio on tallennettu Dotkuun ja Extranettiin henkilöstön käyttöön.

Kun tukea saava lapsi siirtyy yksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksen tuottajalta toiselle, vastaa lähettävä taho mahdollisen siirtopalaverin järjestämisestä ja lapsen asiakirjojen siirtämisestä salassapitosäännökset huomioiden. Tiedon siirtoon liittyvät käytännöt on tarkemmin kuvattu luvussa 1.3.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹³⁹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁰. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴¹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴². Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴³.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

139 Varhaiskasvatustilain 24 §

140 Varhaiskasvatustilain 24 §

141 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

142 Varhaiskasvatustilain 24 §

143 Varhaiskasvatustilain 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

TURKU

Turun varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen arviointi ja kehittäminen Turussa

Turun kaupunkistrategiassa "Turku 2030-luvulla" on tavoitteena laadukkaan kasvatuksen ja koulutuksen polun tarjoaminen varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisen painopisteenä on lasten ja nuorten sekä henkilöstön hyvinvoinnin tukeminen. Oppimisympäristöjä kehitetään huomioiden opetuksen ja varhaiskasvatuksen digitalisaation mukana tuomat uudistukset sekä opetussuunnitelmista nousevat toimintakulttuurin muutokset ja kehittämistarpeet. Yksinäisyyden vähentäminen, kiusaamisen ehkäiseminen sekä lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen ovat keskiössä kaikilla kasvatuksen ja opetuksen palvelualueilla.

Varhaiskasvatuksen kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelma ja johtamis- ja toimintakulttuurin kehittäminen ovat keskeisiä sisältöä ja laatua ohjaavia tekijöitä. Kehittäminen perustuu pitkäjänteiseen, luottamukselliseen yhteistyöhön ja toimijoiden välillä käytävään jatkuvaan vuoropuheluun.

Asiakaspalautteiden ja asiakaskyselyiden kautta saatua tietoa käytetään toiminnan kehittämisessä ja arvioimisessa. Tulosten pohjalta nostetaan kehittämistarpeita toiminnan tavoitteiksi. Kunnallisen varhaiskasvatuksen asiakaskyselyiden- ja palautteiden tulokset ovat nähtävillä Turun varhaiskasvatuksen [www-sivuilla](#).

Kehittävä palaute -arviointi on Turussa kunnallisen varhaiskasvatuksen keskeinen arviointimenetelmä. Arvioinnin avulla kartoitetaan turkulaisen varhaiskasvatustoiminnan nykytilaa. Tietoa kerätään lasten arjesta, kokemuksista, oppimisympäristöistä ja johtajuudesta. Kehittävä palaute -arviointi antaa pohjan laadukkaan varhaiskasvatuksen tuottamiseen sekä varhaiskasvatuksen lakisääteisen arvioinnin toteuttamiseen. Observoijina toimivat varhaiskasvatuksen työntekijät, jotka ovat käyneet observoijakoulutuksen.

Aluepäälliköt ja päiväkotien johtajat työskentelevät tiiviisti yhdessä kehittämiskohteiden asettamiseksi omille alueilleen ja päiväkodeilleen. Kehitystavoitteet muotoutuvat yhteistyössä Kehittävä palaute -tulosten pohjalta, mikä varmistaa sekä alueellisten että päiväkotikohtaisten tarpeiden huomioimisen. Tämä yhteinen prosessi edistää tehokasta toimintaa ja luo vahvan perustan varhaiskasvatuksen laadun jatkuvuudelle ja parantamiselle. Perhepäivähoidossa kehittämiskohteet asetetaan yhdessä perhepäivähoitajatiimin ja lähijohtajan kanssa.

Varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä Valssi on käytössä Turun kunnallisessa varhaiskasvatuksessa. Valssin käytöstä on kerrottu kappaleessa 3.1.1.

Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen yksiköissä

Pedagogiikan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen on jatkuva prosessi, joka jatkuu koko toimintakauden ajan. Päiväkodin pedagogisesta suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä vastaa päiväkodin johtaja. Kunnallisten päiväkodin johtajien apuna on päiväkodin johtotiimi. Kunnallisissa päiväkodeissa lasten varhaiskasvatussuunnitelmia auditoidaan säännöllisesti. Auditoinnin kautta johtaja saa tietoa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadusta. Perhepäivähoidon pedagogisesta suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä vastaavat perhepäivähoidon lähijohtajat yhdessä perhepäivähoitajien kanssa. Laadunarviointijärjestelmiä käytetään varhaiskasvatuksen pedagogiikan kehittämisen tukena. Tavoite-, kehitys- ja arviointikeskustelut tukevat osaltaan pedagogiikan suunnittelua, arviointia ja kehittämistä varhaiskasvatussyksikössä.

Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen tiimissä

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tiiminsä pedagogisesta keskustelusta ja arvioinnista, dokumentoinnista, huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä ohjaaviin asiakirjoihin tutustumisesta. Kunnallisissa päiväkodeissa ryhmän pedagoginen toimintasuunnitelma ohjaa tiimin toimintaa. Toimintasuunnitelma sisältää Turun kunnallisen varhaiskasvatuksen yhteisiä linjauksia, tiimissä sovittavia asioita ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Lisäksi toimintasuunnitelmaan kootaan ryhmän pedagogisia tavoitteita.

Kunnallisen perhepäivähoidon toimintasuunnitelma laaditaan perhepäivähoitajien ja lähijohtajien yhteistyönä. Jokainen perhepäivähoitaja suunnittelee, arvioi ja kehittää toimintaansa Turun varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

8. Lähteet

- 1T Väestöliitto. 2021a. Keho ja tunteet. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/> (Luettu 3.4.2024)
- 2T Väestöliitto. 2021b. Turvataidot. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/turvataidot/> (Luettu 3.4.2024)
- 3T Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelma 2023–2026
- 4T Sandberg, E. 2021 Pedagoginen tuki Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. s. 20 PS-Kustannus. BALTO-print, Liettua.
- 5T Leino, K., Sirén, M., Nissinen K. ja Puhakka, E. 2023. s. 55 Puoli tuntia lukemista: kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2021). Jyväskylä. [Puoli tuntia lukemista: Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus \(PIRLS 2021\) \(jyu.fi\)](https://www.jyu.fi/jyu/keskeinen_tutkimus/kansainvalinen_lasten_lukutaitotutkimus_pirls_2021). Luettu 3.4.2024.
- 6T Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2018. S. 14 Terveyttä ja iloa ruuasta - varhaiskasvatuksen ruokailusuositus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135907/URN_ISBN_978-952-302-992-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 11.12.2023)
- 7T Rehunen, K. 2017. Tiedeleikkejä pikkututkijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- 8T Vartiainen, J. 2016. Kehittämistutkimus: Pienten lasten tutkimuksellisen luonnontieteiden opiskelun edistäminen tiedekerto-oppimisympäristössä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- 9T Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2018. S. 84. Terveyttä ja iloa ruuasta - varhaiskasvatuksen ruokailusuositus.